Почтову оплату зложено з гори гуртом.

Ч. 18. (349)

Неділя, дня 2. травня (мая) 1926.

Ціна подвійного числа 40 сот.

Рік VIII

# УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

— політично-економічний орґан. —

Адреса Редакції і Адміністрації: „Український Голос“ Перемишль, Побереже ч. І.

Конто П. К. О. в Варшаві № 142.807. Передплата в краю виносить 10 зол. річно, 5·50 зол. піврічно, 3 зол. чвертьрічно. В Чехії квартально 18 ч. к. (передплату в Чехословаччини складати на конто Адм. „Укр. Голосу“ в Živnostenska Banka v Praze). Для Франції 60 фр. річно, для Америки 2½ дол. річно.

Ціна прим. 40 с.

Редактор приймає щодня від год. 1½—2½.
Рукописів Редакція не звертає.
Неоплачених писем не приймається.



## ВОСКРЕСЕННЯ.

„Распни, распни, його!“

І між розбійниками повісили Христа. Забагрилося сонце, затьмилося небо, чорно зробилося в очах тим, що стояли під деревом хрестним, з серцем роздертим на двоє, як занавіса в Єрусалимському храмі.

Се бо Мати Божа гляділа на муки свого Єдинородного Сина... А вони кидали жереб о ризи Його...

І задріжала земля і відчинилися нутра гробів і розбійник промовив до Спасителя: „помяни мя, Господи, єгда прийдеши во царствіє своє!“

А воїни метали жереб о ризи Його. Давали Христови жовч і оцет пити ! бік Його копієм пробили... Христос душу свою в руки свого Отця Небесного віддав...

Совершилося!

Благообразний Йосиф з дерева зняв пречистоє тіло Його, плащиницею чистою обвив і вонями во гробі новім покрив, положив.

Ісус Назорей, що царем невідомого царства проголошував себе, чуда творив і ворохобив народ, проповідаючи істини нові, незгодні з дотеперішними, життєм своїм заплатив за те.

Заспокоїлося почуття законности і втихомирилася юрба. Для всякої безпеки біля гробу дивного покійника воїнів поклали на сторожі.

А зіло рано, коли жінки-мироносиці ридаючи прийшли до гробу Христа, ангел божий привітав їх словами: „Чого ви це живого між мертвими шукаєте? Він Бог, Він воскрес із гроба!“

І розяснилося небо, розцвілись і запахли цвіти, радостею засяли очи прихильників та ісповідників Христових. З уст до уст подавали собі вість, що Він воскрес.

Стрічаючися обіймали себе і до ворогів своїх говорили: „браття“.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Девятнайцятий вік минає з тої пори, а людство все таки ніяк забути не може тієї великої драми, що збулась на горі Голгофті. З кождим роком помин про неї лунає дальше і дальше по світі. Саме тоді, коли земля будиться із зимового отупіння, проявляючи свої вічнотворчі сили, народи пригадують собі і святкують празник воскресення Христа.

І в нас, на Україні, саме тоді, як набренілі гилячки дерев перше листя пускають, як ниви наші пахнуть зораною землею, а в садах і лугах співають птахи, що до нас недавно повернули, мов жива виринає перед нами траґедія Христова. Його процес, юрба як прокуратор, Пилат як суддя, що руки свої вмиває і безвинного на смерть видає, муки, смерть Христова і Його преславне воскресення із мертвих, все те, протягом великого тижня, переживає у нас малий і великий, селянин й інтеліґентний, віруючий і той, що в сумнів попав.

У живний четвер мовкнуть дзвони церковні, передвечірну тишину бентежить глухий торох калатал. Люди ідуть на страсти.

„Претерпівий за нас страсти, Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй, помилуй, помилуй нас!“

То не люди співають тую пісню, а стихія.

Село перемінюється у церкву, церква відривається від землі і понад просторами, понад віками лежить, як псалом терпіння одиниць і загалу, терпіння минулої і нинішної днини, — кождий знаходить у страстях Христових символ свого власного горя і покланяється йому.

Від того поклону стогнуть камяні плити в церкві, хитаються горючі свічки, скриплять хрести на гробах предків і крівавими слезами плаче Пречиста в іконостасі. Діди і внуки, живі і вмерлі й ненароджені єднаються в терпінню за правду Господню, за святі права людини і жаль свій посилають до Бога: „помилуй, помилуй, помилуй нас!“

— — — — — — — — — — — — — — — — —

І ось Той, що претерпів за нас страсти, лежить з пробитими руками й ногами перед іконостасом.

Кругом горять лямпки, народ на вколішках підходить поклонитися Йому.

Вдовин гріш паде на цинову тарілку, як видимий знак невидимої вдяки, котра тріває сотки й тисячі літ.

І невидимим хороводом надтягають від гір Італії, від полонин карпатських, з Сибіру і з трикутника смерти ті, що їх кости жахлива війна порозкидала по світі.

„Претерпівий за нас страсти, помилуй, помилуй, помилуй нас!“ Не дай, щоб заповіти Твої, Твої великі ідеї, були потоптані насилою — дай, щоб побідила правда, як Ти смертію смерть побідив.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

І третої днини, у неділю вранці, коли сонце поборює пітьму нічну, священик тричі в двері церковні вдаряє. І відчиняються тії двері і дзвони радісно гомонять і як далеко кинеш оком своїм, земля і небо, люди і природа співають найкращу із усіх пісень: „Христос воскрес!“

Чогож тая пісня так любо дзвенить для нашого уха, чого так проймає і до глибин зворушує душу нашу, чого про горе забуваємо тоді і надія ангелом святим вітає понад нами?

Бо це пісня побіди правди над брехнею, життя над смертію, ясної і чистої ідеї над фарисейством лукавим.

У Воскресенню Христа бачимо символ воскресення усього доброго в душі одиниць і народів, бачимо побіду правди й волі, тріюмф моралі.

Обпльований, висміяний, терновим вінком увінчаний, на соромнім дереві хрестнім розпятий Ісус Назорей, володар невідомого царства і бунтар народний в третий день воскрес із гроба!

Якже не тішитися нам?!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Богдан Лепкий.

## НЕ ТРАТЬ НАДІЇ!

Не трать надії! Йде весна́,
Травою, квітами рясна,
Пташиним співом голосна —
Весна!

Лунає пісня із небес:
„Найбільше чудо з всіх чудес
Збувається, Христос воскрес —
Воскрес!“

Покинь зневіру, ту́гу кинь,
Гляди в далеку, ясну синь,
Думками в край надії линь —
Линь, Линь!

І. Кедрин.

## Дзвін радости і трівоги.

Радісно здрігається серце в грудях, коли розколиханий весняним вітром дзвін голосить світові воскресення Правди. Святочний настрій у тебе, зодягавш себе і своїх рідних у найкращий одяг, забуваєш на мить про буденні турботи і линеш думкою у світ твоїх бажань і мрій, які задумчиву усмішку викликують на твоє журбою пooране лице. Цеж весна дзвонить, будить людей з дрімоти, навіває нову силу до життя, бадьорість до діла! А голос весни могутній і [illegible] пертись йому не сила.

З весною завжди оживають надії тих, які мусілиб на дно спуститись, якби їх одна надія на поверхні життя не тримала. Сьогорічний великодний дзвін не ворушить надії на якісь великі події у широкому світі, які дозволилиб прийти до голосу тим, що у звичайнім часі не можуть здобути собі слова. Кажім просто: українська справа виринула в усій ширині завдяки останній світовій війні та тісно звязаній з нею російській революції. І ця українська справа належить дальше до питань, які знову звернуть на себе увагу світа лише при будучій новій хуртовині на сході Европи. Бо мало є людей, які казалиб, що на сході Европи залишиться вже по віки-вічні так, як є нині, а доля сорока міліонів Українців є звязана з европейським сходом. Не виходить з того, щоби нам тужити за якоюсь воєнною авантурою. Ми вже переконались раз — і досвід цей окупили страшенно дорогою ціною, — що найбільш сприяючі міжнародні умови та найдогіднійший історичний момент не представляють практичної вартости для народу, який сам не знає, чого він хоче, який не має докладно визначеної дороги, відповідних помічних сил пройти цю дорогу та свідомих своєї відповідальности керманичів. Спершу потрібна величезна орґанізованість на всіх полях, та найголовнійше: вироблення сильного, дужого, одностайного національного духа, — щойно потім можна думати про добування завітніх ідеалів.

І тому ми не повинні товмачити на свою некористь факту, що останній рік приніс знову устійнення нинішного повоєнного „миру“ на деякий довший час. Сміх казати, який це мир. А всеж, коли большевицькі дипльомати увихаються у „буржуазних“ фраках по кабінетах европейських банкірів, коли Французи балакають за одним столом з Німцями, а Поляки з Чехами, — то видно, що всіх в однаковій міри приперло. Скрізь господарська і грошева скрута, світ виснажений занадто останньою різнею, щоби думати про нову. „Мир!“ — але попри всі гасла мира, всі угоди, умови й розмови, явні і тайні узброєння ідуть повною ходою. Отже не мир, а радше перемиря. Перемиря може бути — не закриваймо очей на правду — довге, але воно Українців не має чого лякати. Бо хоча є польські політики, які кажуть отверто, що 15 років нинішнього мирного стану вистарчить на повне злиття української „меншости“ з польською „більшістю“, і хоча московські большевики обіцюють собі за певний довший протяг часу викорінити до нащаду „жовто-блакитного контр-революційного“ духа, а проте і нам теж потрібний мир. Податок майна і крови, що його зложив український нарід на вівтарі чужих і власних богів, був занадто великий, щоби легкодушно спішитись до повторення цієї операції. А потім: великанський розріст культурно-національної сили саме під політичним володінням Москви через Харків — свідчить про невмирущість „жовто-блакитного“ духа, дарма, що він не може покищо виявитись на політично-організаційному полі. [illegible] до тих 15-ти літ, потрібних міністрові Ґрабському і його однодумцям для повного успіху своєї національної політики, то чи варта спорити з ними на цю тему?!

Отже нічого надзвичайного від міжнародньої ситуації сьогорічна весна нам не ворожить Зате з тим більшою силою згуки великодніх дзвонів нагадують нам наші внутрішні українські відносини, наш обовязок супроти нас самих. Вже й минулими роками бувало, що з нагоди Великодніх свят пригадувано собі слова євангелиста „І обімем друг друга“, і тому накликувано до братання і єдности. Але це були поклики „від свята“, принагідні й одірвані голоси, оклики серед глухої тиші. Бо ось ще рік тому в нашому громадянстві панувало небувале розєднання, взаїмна ворожнеча кількох поодиноких політичних ґруп, з яких ні одна не представляла реальної сили, — і повне безголовля. Накликування до єдности було тоді справді церковною проповіддю і нічим иншим. Нині ситуація представляється трохи инакше. Розбитий на три гурти національний політичний табор літом минул. року створив одно „Українське Національно-Демократичне Обєднання“ (У.Н.Д.О.), яке нині уявляє собою сильну одноцілу сконсолідовану поличичну партію, що бувально з кожним днем виказує поступ на орґанізаційному полі. Зміцнившись у своєму нутрі, УНДО кинуло клич обєднання усіх істнуючих українських політичних партій на ґрунті актуальної реальної роботи. Залишаючи кожній політичній партії повну її автономність, недоторканість її ідеольоґії та свободу партійної конкуренції, одна спільна плятформа об.ймалаб справи реально-національного інтересу, що-до яких ані одна партія не має жадних сумнівів. До таких справ належить наприклад: 1) економічна орґанізація краю, 2) спільна оборона національних інтересів перед польською владою, 3) спільні виступи перед міжнародними чинниками н. пр. „Союзом Народів“ і т. и. На тему цього обєднюючого гасла завелась уже по ґазетах завзята дискусія.

На превеликий жаль, це гасло вишукання спільної міжпартійної плятформи не найшло прихильного послуху в инших істнуючих українських політичних партіях. Взаїмне недовіря є ще таке глибоке а вузько-партійне самолюбство таке велике, що всякий поклик до якогонебудь порозуміння вважається „хитрим і підступним маневром“, — замахом на самостійність другої партії. Вправді УНДО стоїть на ґрунті передачі землі працюючому народові без викупу і за найширшими соц. правами робітництва, — а проте проти нього оперується закидом „буржуйства“; вправді інституції, на чолі яких стоять „ундисти“, в обличю економічної руїни краю та переслідувань влади, находяться в одному положенні з установами „радикалів“, — а проте УНДО чує закид, що воно змагає до „захоплення влади“. Яка „буржуазія“, до якої „влади“, де, над ким і з чим?! Чи не знаєте ви, що заки сонце зійде, роса очі виїсть?! Але на ці питання не чуємо відповіди, бо приголомшують її бистрі потоки гучних фраз.

А тимчасом життя не жде. Похід сусідів на українські землі не вгаває, а в останньому часі приймає форми чудово орґанізованого одноцілого фронту. Можливість недалеких виборів до варшавського сойму спонукує польські політичні партії вже нині ділити поміж себе українські й білоруські землі на „полоси (сфери) впливів“: я, мовляв, тут, а ти там, і один другому не мішаймо. На цім полі нема суперечок поміж польською „лівицею“ чи „правицею“. „Народові орґанізації“ польських ендеків не перешкаджають пе-пе-есам (польській партії соціялістичній) видавати московську ґазету та українські летючки на Поліссю, а ліва „незалежна партія хлопська“ задовольняється деякими повітами Холмщини та не пхається на Волинь, де розсівся „Пяст“! І так скрізь. Одночасно кілька соймових клюбів („Зєдноченє людово-народове, „клюб хшесціяньско-народови“, і „Пяст“) вже виробили проєкти на зміну виборчої ординації, аби в штучний, згори сфабрикований спосіб обмежити до мінімум число українських послів у будучому соймі та збільшити число польських мандатів з українських етноґрафічних повітів. А чейже крім істнуючих польських політичних партій — усіх — тих „пястівців“, „брилівців“, „хлопських незалежників“ і „хлопських сторонників“, „визволенців“, „енпееровців“ і пепеесів“, жиючих по українських селах та розпоряджаючих великими партійними фондами, добуваними чи то безпосередньо з державної каси чи посередньо через безліч богатих інституцій,—істнує ще Данилович з кумпанією у Станиславові, Ільків у Коломиї і Оскілко у Рівному з фондами з відомого одного джерела, та істнують ще комуністи, до розпорядження яких теж стоїть невичерпана каса. І всі ці чужинецькі та ворожі інтересам усіх верств українського народу партії кинуться у момент виборів на безпощадну ловлю українських душ усіма засобами, які матимуть у своїх руках, аби видерти мандат, потрібний їм для пізнійшого нищення того самого затурканого й обдуреного виборця. Ясно, що в противагу цьому збірному наступові треба би заздалегідь творити одностайний фронт усіх т. зв. національних меншостей у Польщі. До цієї думки дозріло вже чимало людей з ріжних національних непольських уґрупувань. Та щож! Істнують ще українські політичні партії, які ще не дозріли навіть до свідомости потреби спільного порозуміння між самими українськими партіями! І не тільки не було ще поміж цими партіями розмови про якийсь спільний modus procedendi (спосіб ділання), але сама ідея такої розмови є завзято поборювана!..

...Дзвоном радости у соняшний весняний день є сьогорічний великодний дзвін, чи дзвоном трівоги серед темної ночі?! „Обімем друг друга“ кличе святе письмо, і стародавний український звичай зберігся по нині на землях Наддніпрянщини, щоби на даний дзвоном знак „христосуватись“: без огляду на взаємні симпатії чи антипатії, на приязнь чи ворожнечу, — обнятись і поцілуватись в імя всеобіймаючого [illegible]ення. Миж кличемо до громадянської єдности не в імя слізливого почування, не задля захоплення весняним подувом, а в імя розуму, під диктатом голих фактів і твердої льоґіки. І хоча на простягнену руку плюють, а поклики до порозуміння заглушують лайкою, будемо так довго голосити гасло національно-політичного єднання, аж поки воно таки не найде приступу до засліплених умів.

Серед нашої сірини і найменші проблиски є радісними проявами. Дзвін радости голосить, що найшлись врешті люде, які клич „В єдности сила!“ добувають зпід каменя забуття. Страшну-ж небезпеку від діточої впертости, що всюди каже пробувати „самому“ — пригадує дзвін трівоги.

Др. Вол. Левицький.

## День 29. квітня 1918 р.

Дня 29. квітня 1918. р., погідного весняного дня, в Києві, відбулась велика, історична подія. Дня того, опираючись на зорґанізовану велику і середну земельну власність і на великий промисл на Україні, відновив гетьман Павло Скоропадський старі історичні традиції українського козацтва — відновив українську державу, в формі традиційного українського гетьманства.

Беручи гетьманьску булаву в руки — новий гетьман закликав до праці над будовою великої української держави всіх, не тільки „свідомих“ Українців, але також спольщених і зросійщених українських громадян, в імя любови до землі, на якій вони жили — в імя того „духа землі“, який до всякого чутливого серця промовляє.

Час, коли гетьман розпочав свою працю, був так щасливий, що кождий день державної праці був немов ласкою з неба. Люди, досі чужі українській національній ідеї, в імя державної ідеї, в імя любови української землі — наввипередки йшли служити їй. Кождого дня росла державна сила, кріпшали ряди працівників, добуваючи поваги для нової держави серед чужих.

Се діялись „чудеса над Дніпром і над Дністром“. — Се, чого не було у нас віками — праці для української державної ідеї шарів посідаючих, продуктивних і продукцію орґанізуючих, верств консервативних, якими тільки можна побудувати державу — се було тоді. Гетьман зумів зєднати для своєї державної праці всі державно-творчі верстви на Україні, без огляду на їх язикові, племінні і літературні симпатії, і поставив тревалі підстави під обновлення дійсної, державної а не тільки „літературної“ української нації.

Се була подія великанської ваги. На жаль, ця подія не була свого часу вірно оцінена. І брак зрозуміння того важенного факту допровадив до страшної катастрофи, якої наслідки двигаємо до нині

В історії України подібних моментів було три. На початку української історії суспільний хаос, звязаний в суцільний орґанізм варяжськими князями, піддержаними місцевими племінними князями і боярами, допровадив в своїх наслідках до усталення „руської імперії“, яка перетревала кілька століть і упала тільки під ударами татарських орд. —Другий раз за Хмельницького, коли згуртовання коло орґанізуючого державного центра всіх державнотворчих, консервативних верств, могло допровадити до утворення самостійної, сильної української держави. На жаль, тоді лиш часть старої державно-творчої верстви, тільки часть українського панства і шляхти станула при Хмельницькім, решта остала, може без власної вини, поза українськими державними змаганнями. Наслідком сего було, що Хмельницький зміг утворити тільки напів самостійну державу, — а istнованнє тої держави було недовге. — Третий момент се гетьманування Павла Скоропадського. За час його гетманування, всі консервативні, державно-творчі верстви на Україні стали до будови власної української держави. Та злочинні, руїнницькі, нерозумні руки розбили дорогоцінний дарунок долі, — українську самостійну державу — а на місце єї сотворили знов хаос, замінений поновною неволею.

Та осьму річницю великого історичного моменту, ми зустрічаємо під знаком отверезіння. Давні супротивні сили сходяться. Дух руїни уступає місця духови праці, ладу і порядку. Вся майже національно думаюча еміґрація шукає порозуміння з гетьманом Скоропадським, — а ідея востановлення в пригожий момент Гетьманства над Дніпром — єднає собі що раз більше прихильників, — а навіть завзятих поборників і мучеників над Дніпром.

Український ґеній сотворив собі символ української нації... в Марку Проклятім, що власними руками, в безумнім пориві, мордує рідну неньку — і в подорожній торбі носить єї голову, — важкий тягар своєї тяжкої вини. Скільки разів український люд на протязі історії безумними, злочинними руками мордував свою рідну неньку, „Отчизну нашу милу“? Як страшно карався за те, як мучив своє сумління?

І наше покоління карається нині за вину свого люду — нашого Марка Проклятого, що безсмертний живе у кождому з нас. І ми мучимо нині своє сумління, двигаючи в подорожній життєвій торбі тягар власної вини.

Невже Марко проклятий буде вічним нашим символом? Не-вже не в силі ми зійти до власних „глибин сердечних — де кується будучина народу“ — щоби потоптати там духа коромоли, бунту проти своїх і руїни—а виростати і виплекати духа праці, послуху для своїх і порядку?

Роздумуванням на сю тему — нехай буде присвячена річниця великого дня — дня 29. квітня 1918. р.

С. В. ЛЮБАРСЬКИЙ, сойм. посол.

## Похід латинства на українські землі.

Похід латинства на українські землі почався з доби, коли Поляки підпали під вплив Риму. Щоби прислужитися Римові, латинський, польський клєр почав український народ тягнути в латинство, ніби-то схизматиків навертати на шлях правди. Цілі віки над тим клєр працював і в тому дусі виховував польське суспільство, яке і нині тої думки, що тільки йому призначена місія з неба виховати український нарід в дусі латинства, бо лише в латинстві „можна спастися та в разум істинни прити“. Дивно, що в тім часі, коли в Польщу напливали Жиди, латинське духовенство не старалося навертати їх на Христову віру, від якої вони були далекі. Польські духовники знали, що лекше привабити до себе споріднений славянський народ, як чужий. От і на цій-то підвалині вони будували свій похід та перетягували наш довірчивий нарід у польський табор. Щоб не бути голословним, звернемося до історії, певної криниці, та в ній, як в школі, навчимося дечого, перевіримо на прикладах: як жити і чого берегтися, щоби не робити помилок, які робили наші предки, а за які нині ми відповідаємо, та щоби не повторювати історії старими невдатними експериментами, як ось нпр. роблять це з нашим живим тілом ті, що ще так недавно самі те саме терпіли від своїх ворогів.

Відомим є, що майже всі славяне прийняли віру Христову від Греції. Греція дала їм віру, але ніколи не посягала на їх святая-святих — на їх національні скарби. Поляки також прийняли віру зі сходу та перейняли звідтам деякі звичаї, як наприклад будувати свої костели вівтарами на схід сонця, (це робили у Варшаві, Кракові, Познані та инших польських містах).

Український нарід був одною з найбільших словянських галузей. Один латинський місіонар писав про них в XII в. так: „Народ цей безчислен, як звізди на небі“. Українські села простирались майже до самого Кракова, як напр. — село Руська Королева (під Краковом). Перемиське князівство, яке було частиною галицько-володимирської держави, сягало і при Ростиславичах і при Романовичах, як рівнож і при Андрії та Кольомані, королях угорських, до рік Дунайца та Висли. Це твердження можна доказати отсими фактами:

За Вислоком, між Сяном, Вислою і Дунайцем та на рівнинах біля Ряшева находилося кілька сіл та дві парохії в Лежайську і Дубині з віруючими понад 3.000 Українцями.

В періодичнім видавництві „Przyjaciel prawdy chrześcijańskiej“, що виходило у Перемишлі під доглядом латинського епископа Корчиньского в 1835 р. читаємо на стор. 117 про село Іздебки: „Як тільки Русин приймав латинську віру, причастя (комунія) йому давалося по польськи, він учився катехизм та „Отче наш“... по польськи, говорив з парохом та паном виключно польською мовою і таким чином міняв українську мову на польську“. Пізнійше все це повторилося з українськими боярами-шляхтичами та більшістю міщан. Вони на початку прийняли були унію, а згодом латинство. А унії були політичні і духовні. Політичних було дві: Городельська в 1413 р. та Люблинська в 1569 р. Другою точкою Городельської унії затверджувалися права та привілеї тільки латинської церкви і духовенства, а четверта точка цієї-ж унії говорила, що можна видавати заміж дочок, сестер та родичок лише за латинників. Духовна унія з Римом (1596 р.) забезпечувала старі віроісповідні права українському народові. Але, заледве минуло кілька літ, як стали відбирати від Українців церкви та заборонили їм не тільки будувати нові, але і направляти старі, які валилися та руйнувалися. (Про це можна довідатися з латинського служебника, пяте читання в день св. Казимира, 4-го березня).

В склад української перемиської епархії в стародавних часах, як про це пише Станислав Сарновскі, перемиський латинський епископ. входило 3.400 парохій і 3.000.000 віруючих. В першій половині XIX. століття залишилося з того числа лише 700 парохій з 770,000 віруючими. І от питання, деж поділися понад 2 мілиони віруючих та 2,700 парохій? Відповідь на це питання може бути лише одна: мешканці Українці на рівнині між Вислоком, Вислою та Дунайцем стали латинянами, а разом з цим і сполячились. Найгарнійшим доказом того, як златинщували наш народ, служить історія містечка Тилича. В 1612 р. то містечко одержало привілей на будову руської церкви з умовою, щоби парохом був обовязково уніят. Мешканці Тилича погодилися, але недовго тішилися як унією так і відправою в церкві по старому звичаю, на церковно-словянській мові. Церкву від них забрали. Все, що нагадувало в ній схід і східний обряд, знищили. Уніятський владика Іван Малаховський старався відобрати церкву назад, але його заходи були даремні.

Похід латинства на українські землі ішов також і з другого боку. Є богато доказів, що землі Люблинська та Сандомирська були в стародавні часи заселені Українцями.

Польський князь Генрих Бородатий просив римського папу призначити „руського“ епископа для „Русинів“ (Українців), мешкаючих на обох берегах Висли, поміж Люблином та Опатовом. Папа згодився та призначив Готнарда, ігумена Цистерійського, а польська влада надала тому „руському“ епископові ... місто та 16 сіл, затвердивши його столицю в Опатові. (Про це пишуть Нарушевіч та Брожскі, польські історики). Нині на цих землях нема і сліду українського. Залишилися Українці лише поміж ріками Вепром та Бистрицею і Бугом в Холмщині та на Підляшу. Як латинсько-польський похід посувався вперед на цих землях, нехай свідчать нам про те отсі цифри:

На Холмщині в 1664 р. було 700 парохій, в 1875 р. (рік скасування унії) 266 парохій, в 1914 р. 287 пар., а в 1925 р. 51 парохій з 300.000 віруючих. З цих цифр бачимо, що за часів унії число парохій зменшилося на 62%.

Вище приведені цифри як перемиської так і холмської епархій найяскравійше кажуть нам про латинський похід на українські землі, що нищив їх під національним оглядом.

Нехай ці факти будуть пересторогою для нас. І в нинішню добу між українським суспільством находяться люди, які під ріжними гаслами кличуть нас до якоїсь „угоди“ політичної, соціяльної чи духовної. Історія, на превеликий жаль, повторюється. Колишнє українське духовенство, ставши на шлях духовного обєднання з латинством, а наша шляхта та наші міщане на шлях політичного та соціяльного обєднання, допровадили Україну до руїни, до знищення, до одірвання міліонів наших братів від материнських грудей. І ніхто инший, як саме ці ренеґати нині є для нас найстрашнійшими та непримиримими ворогами.

Всім тим людям, які заманюють наш нарід до латинства я поставлю лише одно питання: чи ґарантують вони, що не буде дальшого походу латинства за Вепр та Буг, і хто дасть ці ґарантії? Якщо ні, то нехай же вони не баламутять нікому голови. Бо всяке чи то духовне обєднання, „угоди“ чи порозуміння, чи навіть політична розмова з протилежним табором до чогонебудь зобовязують. А ці зобовязання доводять же до тих катастрофальних цифр, які ми вище бачили. Робиться все це без згоди народніх мас, в більшости випадків без їх відома, поза їх плечима. І коли киринники натворять ріжних непоправимих шкод народові, кидають його самого, а самі спочивають на „лаврах“ вже в чужому таборі. Народ же в масі залишається при свойому національному та духовному обличу. Ми знаємо, що його покинули серед тернистої дороги українські пани — шляхтичі та більшість міщанства. Задля чого? Для своїх особистих інтересів, густо-часто навіть амбіцій. І нині повторюється те-ж саме. Латинники стараються вбити нам ножа в спину. Питаю, де вони були ще кілька літ тому? Чому саме тепер так підняли голову? Чиж може змінився за той час настрій в народі? Ні, адже ми добре знаємо, які є народні настрої. Є такі, які кинулись хапчиво на кости, що їх викинули латинники, щоби посіяти між нашим народом гризню і заманити його до себе. На превелике лихо є поміж нами нині знову такі, які тягнуть туди, куди грозить не тільки страта стародавніх рідних звичаїв, але і віри, а за вірою і національности наших батьків. Вони забувають про три річи: про впертий і підступний та денаціоналізуючий характер походу латинства на схід, на наші українські землі, про тожність цілей латинства з польськими політичними цілями і, врешті, про польську таки старинну пословицю, що: „як свят святем, то не бендзе Поляк Русінові братем“.



Р. КУПЧИНСЬКИЙ.

## Поворот дзвона.

Драбиняста підвода викочувалась по битім шляху на горб. Мишасті шкапики повигинали в лук хребти і драпались як коти на припічок. Час-до-часу здавалося, що ось-ось віз потягне їх за собою і все почне котитися назадгузь. Але тоді, коли коні ніби приставали, падав на них клик погонича і опамятував відразу. Вони поривалися з місця, стулювали до себе голови і брязкали нашийниками.

Тяжко було конятам, бо це що вони везли, коли навіть не рахувати воза і погонича, робило свою вагу. Що перший ,то отець духовний, мовляв той, особа достойна і вширш і вповж. Що другий, то паламар, хлопяк відземок дубовий. Що третій, то старший брат церковний, хоч малий, але туго набитий, як військовий сінник. А ще й тому може важко приходилось конятам, бо важних людей на важні діла везли: пленіпотентів села по дзвони до Варшави.

Прийшла була тому пару місяців вістка, що большевики відіслали отсі дзвони, які російське військо колись із Галичини вивезло, і тепер кожне село мало собі їх відібрати. Вже то відібрати не так було легкє. В тій якійсь там Варшаві не дуже сушили собі голову галицькими дзвонами і богато сіл замісць великого дзвона привезло по сиґнатурці, але їхати треба було, ануж...

— Коби то Пан-Біг милосерний дав відшукати нам свої дзвони — зітхнув побожно старший брат.

— Ая, ая! підтвердив паламар. Вжеб я ними задзвонив на Великдень так що ну...

Отець духовний поправилися на сидженню тай собі зітхнули.

Тяжко, людоньки, щоб ми всі дзвони відпитали. Може по дорозі де розбився котрий або яке инше село забрало, або... не докінчив і зробив рух рукою до кишені. Нині все можливе... Але коби хоч великий знайшовся...

— Алеж бо голос мав, голос! похитнув головою старший брат. Старий Їж все говорить, що такого дзвона як він справив, то ніде нема, хіба ще може в Почаєві.

— Ей, і в Почаєві не було! — докинув паламар.

— Та бо й такого дзвонара тяжко напитати — підсміхнулися отець духовний.

Паламар зніяковів, тільки очі заграли з радости.

— Що єгомосць таке кажуть! — боронився. Може за молодих літ, то ще — ще, але де тепер мені до молодших ..

— Що вже, Іване, не говоріть, а навіть і в Бродах ліпше не дзвонили, — признав старший брат.

За весь час розмови, погонич, молодий ще парубок, пильно прислухувався розмові. Хотів він і своє слово докинути, та ніде було його встромити. Тепер, коли розмова ввірвалася, він ніби сам до себе заговорив:

— Правду, вуйку, кажете, ні дзвонара ні дзвонів таких не було. А вже що до дзвонів, то вони як живі говорили. Бувало слухаєш як зачнуть дзвонити: перші сиґнатурки: „Ксенька-Паранька, Ксенька-Паранька“, а собітники за ними: „Гринько-Панько, Гринько-Панько“, а тоді вже великий дзвін: „Іван, Іван, Іван!“... Ото але бу...

Ет не говоривби ти кат зна чого. Деж таке, про святі річі ляпати! — зганив його старший брат. Поганяй ліпше коні, бо от-от стануть.

Пристиджений погонич взявся щиро до батога і віз жвавійше заторкотів.

Під його такт хиталися голови пленіпотентів, а кождий з них тихо думку думав. Але як би можна було передати цю думку словами, то вона виглядалаб так:

Паламар: „Ксенька - Паранька, Ксенька-Параньха“...

Старший брат: „Гринько-Панько, Гринько-Панько“.

Отець духовний: „Іван, Іван, Іван“.

А всі разом: „Як не як, але хлопчисько правду казав“..

Весняний день догоряв на заході. Долом тягнув вітер, а горою летіли дикі гуси.

В далині замаячіла стація, до якої мав докотитися віз із пленіпотентами за десять мінут, а потяг до Варшави за дві години.

— — — — — — — — — — —

Село ждало. Село в горячці жило вже три дні. Більше терпеливі вспокоювали других: „Варшава не близько, може далі як Відень (тут зітхали), не впоряєшся як до Бродів на ярмарок“.

На четвертий день прийшла телеґрама: „Вислати підводу до стації на ранний потяг!

— Нема наших дзвонів! Пішло по селі і сум лягав на душі, як осіння мрака на стерні.

Тільки бувальці не тратили надії ще й другим її додавали:

— Не йойкайте, люде! Дзвонів у кишеню не забереш, треба надати на вантажний потяг. Приїдуть, розпитаєм — будем знати!

— А чому телеґрам нічого не каже? — питали деякі.

— Бо в телеґрамі кожде слово дороге...

Ждали другої днини як Великодня. А старий Їж, що то великий дзвін купував, цілу ніч не спав, Бога ласки просив:

— Дай мені, Господи, ще раз мій дзвін побачити, голос його почути, а тоді бери мене грішного на суд Твій праведний...

А ранком то аж за село старими ногами поволікся, край турецької могили ждав.

І таки діждався...

Приїхали висланці і розповіли. Малих дзвонів нема, але великий є, цілий неушкоджений і за тиждень залізницею надійде.

— — — — — — — — — — —

В Цвітну неділю, на службі божій, панотець у церкві оголосив, що завтра треба вислати підводу по дзвін.

Аж церква прояснилася від тих слів, а старший брат присягав, що св. Миколай на образі всміхнувся.

Було богато охочих їхати по дзвін, але старий Їж нікому не дав:

— Вже то, панове громадо, мені позвольте поїхати. Нехай я сам його догляну, тай вам передам цілого, як тому тридцять років.

Не перечили, бо за ним було право, гроші і сивий волос.

Другої днини, ще на світ не благословилось, як уже старий Їж з двома синами тай зі старшим унуком, новим возом по дзвін поїхав.

Привіз його аж десь коло полудня. Розказували, що цілу дорогу до дзвона як до рідного сина говорив, що з „плїну“ з Росії вертався, руками його гладив, пучкою обстукував, солому підмощував.

А як дзвін біля дзвіниці зісаджували, ціле село вилягло, а помічників то стільки було, що мало дзвона на землю не кинули, а одному то таки ногу придавила криса, аж диким голосом ревнув.

Паламар, чоловік бувалий (у Варшаві бував!), порядок заводив, лад усьому давав. Як народ почав розходитися, то з дзвіниці крикнув: „На Великдень, як Бог дасть, задзвонимо ним!

Люде гуртами зпід церкви розходилися та й про ніщо инше не балакали.

— Не знать, чи не стратив голосу наш дзвін?

І то може бути. Тільки він находився, наблукався ріжні кути повитирав.

— Колись, то він весело так дзвонив, аж радість була слухати.

— Тепер і веселий дзвін сумно дзвонить! — завважав хтось, хто видно пильно читає часописи.

— — — — — — — — — — —

Ще зорі світу не повідали, ще не всі півні в третє обізвалися, як уже паламар на дзвіниці сидів, дзвоном легенько похитував та приговорював з тиха:

— Ти знов на своїм місці, а я на своїм. Гей! догодим ми собі обидва нині. Тільки не розхитуйся занадто небоже, абис не вирвався за скоро. Від того тобі більше слави не прибуде, а мені стид на старі літа. Вимастив я тебе як колеса на відпуст, то й ходиш легко, як дівка в танци.

Передранішний вітер влітав крізь голосниці і бився крильми до дзвона. Тоді дзвін легенько на паламареві слова відгукувався:

— Ну, ну! Якось то бу-у-де!

А як панотець тричі в двері церковні хрестом ударив і проголосив селу веселу новину: „Христос воскрес!“, тоді дзвін промовив із дзвіниці. Громада в німім подиві застигла як камінь, тільки очі світилися як роси.

А старий Їж стояв навколішках зараз біля дзвіниці і весь у слух перемінився. Поморщене, старече лице розяснювала радісна усмішка, як райдуга захмарене небо.

Великий дзвін дзвонив...

Спершу звуки клубились на дзвіниці, як дим на стелі курної хати, шукали собі отвору до виходу, мов забули давну свою дорогу. Неясні тони легенькими пасмугами виходили на село і стелилися сумом над хатами.

— Свою біду в Росії розказує поясняв старий Їж.

Великий дзвін дзвонив...

Розповідав, як він за своїм селом тужив, як прийшла нарешті хвиля повороту, як зрадів, що, на рідну землю його везуть і як повезли його чомусь у Варшаву...

Чи не розбитий він?! чулося стривожені питання. Чогось ніби харкотить...

— Причулося вам! успокоював Їж. Слухайте тепер!

А дзвін дзвонив...

Звуки випливали чисті, та немов сльозами змочені. Летіли знову над село і тугу виливали над повоєнними ліплянками, над городами без огорожі, жаліли село, яке покинули в більшім достатку хоч і в часі війни...

— Біду нашу оглядає — сказав переконуючо старий Їж...

Дзвін дзвонив...

Вернули звуки над село, вбігли знову на дзвіницю і виплили звідтам мов не ті. Ясною хвилею вдарили на всі сторони світа, стадом голубів збилися під небо на зустріч сонцю золотому і грянули веселим хором пісню воскресну.

—Будуще ворожить! проголосив старий Їж і схилився на камінню в доземному поклоні.

Великий дзвін дзвонив, дзвонив ще краще як перед війною...

— — — — — — — — — — —

Другої днини задзвонив за упокой душі раба божого Петра Їжа. Переставився старий на той світ таки зараз уночі першого дня свят.

Люде говорили, що це з подвигання, як висаджував дзвін на віз.

Може з подвигання, а може й ні...

**Великодні Свята є днями „Рідної Школи“. Тому нехай кожний громадянин старається зложити для „Рідної Школи“ що найменше вартість одної писанки.**

Др. Вол. Левицький (Галич)

# Траґедія Шевченка

Глибоке освітленнє ролі Шевченка в нашому життю і вірна оцінка його значіння, окруження і впливів, які на нього ділали, все ще остають у сфері бажання. Кожда нова научна праця про Шевченка відкриває нам що раз більше його велич, — тому дивною і сумною назвати треба спробу поменшення Шевченка. Такої спроби піднявся проф. С. Томашівський в „Політиці“ ч. І. Ось що говорить він про Шевченка:

„Як пояснити собі незвичайний факт, що поет, без завершеного національно-політичного світогляду, живши переважно не в Україні, до того життям ненормальним, людина високо талановита, одначе з уривковою освітою, до громадського життя і діяльности мало приспособлена — могла стати головним творцем новіщої української національної ідеї? Безперечно, у значній мірі, тайна його успіху лежить у безсумнівній висшости його поетичного таланту над усіми сучасниками і наслідниками“. — „Та сам поетичний геній не виясняє достаточно небувалої в світі національно-політичної ролі Шевченка. Причина сьому успіхови більше мабуть у тому, що Шевченко типовий східно-европейський народник. Його ціль — не під'єм людини з житейських низів пасивного сірого життя на вершини повної самосвідомости і всесторонної активности, тільки навпаки: він сам знижується до уровня селянської маси, її психіки, почувань і бажань, підслухує і підхоплює їх (се вже Куліш запримітив) та складає з них своє скромне евангеліє, закликуючи йому на службу всіх тих, що сим чи тим способом піднялися понад уровень маси. Так повстали Шевченкові провідні ідеї — амальгам традиційних і самолюбних „ідеалів“ українського поспільства, польської революційної романтики і московської славянофільської містики. Невибагливість, рідність й емоційний характер сеї фільософії запевняли Кобзареви скору і широку популярність, не вимагаючи від своїх вірних нічого більше, як тільки сентиментальної лобови до землі і мови. Для перетворення безформної селянської маси у новочасну европейську націю, сього було мало, дуже і дуже мало“. — „Бо коли з Шевченкових поезій відокремимо елементи суто національні, громадські і культурні, одержимо з них матеріял не дуже-то придатний до творення новочаеної національної ідеї, часто навпаки — шкідливий. Фальшивий його погляд на історію, (Володимир, Хмельницький, Гонта), апотеоза бунтарства, соціяльна сентиментальність (кріпацтво, покритка), примітивний раціоналізм (Марія), політичний анархізм і т. ин. — се не така криниця, з якої черпається животворна вода правдивого національного відродження, тільки навпаки — зароди паралітичного застою“. — „Тому-то сьогодні, коли з досвіду нашого часу родиться критична думка що-до самих себе і коли шукаємо близших і дальших жерел сучасного лихоліття, треба дивуватись, що сей обрахунок совісти залякано спиняється перед одним з головних жерел і... не добачує його, чи радше не має відваги бачити його таким, яким воно справді є. — Одинокий вихід тільки такий: для добра українського народа і для ліпшої слави Шевченка-поета, пора вже покінчити з культом Шевченка в дотеперішній формі, непризнаваній жадному поетови світа. Ся форма удоґматизувала й знаціоналізувала чимало таких думок, почувань і змагань, якими нація не може жити, рости і розвиватися, тільки навпаки, з ними мусить упадати. До сього звороту громадянство дозріло.“

Отже для ліпшої слави Шевченка-поета, пора покінчити з культом Шевченка як громадянина і політичного діяча, одного з творців сучасної української нації.

Що культ Шевченка є культом непризнаваним жадному поетови світа, се правда, але до такого загально національного явища, яке триває без перерви більше 60 літ, мусять бути свої причини. Ніщо не діється без причини і завданням учених булоб ті причини викрити і поставити у відповідний порядок по їх величині. Одною з таких причин є впрост надприродний поетичний ґеній Шевченка, якому ні молодий ні старий, простак чи інтеліґент, чужинець чи Українець, „малорос“ чи „общерос“ опертися не може. Коли лунає Шевченкове слово, то слухачі або захоплюються і плачуть, або кленуть. І так ділає Шевченкове слово на Україні отсе вже 85 років. Невибагливість, рідність і емоційний характер Шевченкової фільософії не могли запевнити йому скорої і широкої популярности. — Відома знавцям поезії річ, що якби не була „рідна“ і навіть блискуча форма поезії, без глибокого змісту її, без широкого світогляду автора чар поезії линяє, ніякий знавець другий раз читати не буде такої поезії. А пробою правдивої, глибокої, вічної поезії є саме те, що її всілякі люди всілякого віку читають богато разів з однаковою насолодою. Тому говорити про Шевченка як про чоловіка з уривковою освітою, без завершеного національно-політичного світогляду — одним словом як про чоловіка неглибокого, що складає своє „скромне евангеліє“, якого провідні ідеї се амальґам традиційних і „самолюбчих“ ідеалів українського поспільства, польської революційної романтики і московської славянофільської містики — говорити дуже необережно. Ідеї українського поспільства — дух бунтарства, політичний анархізм — отсе мають бути політичні ідеали Шевченка. Правда, Шевченко вийшов з українського поспільства, з селянського роду і мужицьке його походження переслідує його і по смерти, бо головно через його мужицьке походження і брак систематичної освіти, — закидувано йому невиробленість і брак поглиблення його світогляду. Та чи такі погляди на Шевченка вірні? Будучи в ранній своїй молодости, перед визволенням і по визволенню з кріпацтва, в Петербурзі, Шевченко обертався в кругах духової аристократії Петербурга, скінчив петербурську Академію мистецтва — і дивував всіх своєю інтеліґенцією, своїми ґеніяльними спосібностями. Не міг-же Шевченко присвоїти собі самотужки в короткім часі знання, яке иньший мусівби здобувати роками? Хиба нам невідомі приклади з новіщих часів, що молоді хлопці (Otto Braun: Aus den Schriften eines Frühreifen) в 16 році здобували повну духову зрілість і широке знання, яким дорівнували старим ученим спеціялістам? Отже говорити про уривкову освіту Шевченка по прочитанню його творів, може надто сміло. В петербурській Академії мистецтва крім малярства теж дечого учили, а по її укінченню був вже Шевченко професором живописи в київськім університеті і його високий етаж інтеліґенції був, що так скажу (для заспокоєння всіх, які без диплому наукового не признають інтеліґенції), вповні удипльомований. Коли брати мужицтво як поняття, як вузкий, інтересами села і власного господарства замкнений світогляд селянина, брудно еґоїстичний, позбавлений всякої активности і самопосвяти для добра загалу, то хиба можна приписати Шевченкови щось з того поняття мужицтва — плебейства? Житєпис Шевченка виказує, що це був найкращий тип джентельмена, духового аристократа, людини активної, боєвої, з яких складається і твориться аристократія кождого народу. Про него можна сказати словами Івана Франка:

Я з тої раси, що карку не гне,
Глядить життю і смерти в очі сміло,
Що б, зтурботно, гордо, йде
На призначене їй велике діло.
(Похорон).

Хоч в селянськім кожусі, міг Шевченко до переважної части українського тодішного дворянства сміло сказати за Франком „фраковим аристократам“: „я аристократ, а ви плебеї в фраку“ (Похорон). Шевченкова поезія міститься у маленькім томику „Кобзаря“ та богацтво тої поезії незглибиме. Вона міниться тисячними красками і його твори поражають своєю красою. — Найкрасшнй доказ, що вони є „вічним скарбом“, є свіжість, якої вони за 85 літ життя зовсім не стратили.

Та причина культу Шевченка поза його надприродним поетичним ґенієм, лежить дальше в тім, що ніхто перед ним і по нім так глибоко, як він, не заглянув в нетри українського життя. Він роздер заслону народнього життя, бачив одинокий, що там криється і розказував про те огненним словом сучасникам і нащадкам. Ось що говорить про те у своїх споминах Костомарів:

„Я побачив, що муза Шевченка роздирала заслону народного життя. І страшно і солодко і боляче і опяняючо було глянути туди. Тарасова муза розбила якийсь підземний льох, що протягом кількох віків був замкнений на богато замків, запечатаний богатьома печатями. Вона відкрила за собою шлях і сояшному промінню і свіжому повітрю і людській цікавости“.

Що крилося за тою заслоною? Ох те, що від віків на українській земли, українське племя бореться за здобуття власної держави, за самостійну Україну. Шевченко зрозумів суть української довгої історії і умів з неї вибрати те, що становило завітну мрію всіх найкращих синів України. Самостійницька думка переходить червоною ниткою через усю його творчість, починаючи молодечими романтичними творами, а кінчаючи передсмертною фільозофічною лірикою. І відслонення сеї правди, що український нарід боровся за свою державу зі всіми сусідами і що хоче вибороти в будуччині ту державу на своїй землі — було причиною, що Костомарову по прочитанню „Сну“, „Кавказу“ і инших Шевченкових творів стало „страшно і солодко і боляче і опяняючо“. Шевченкові політичні твори повстали раніш, перед повстанням Кирило-Методіївського Братства і він свій ідеал самостійности України сформулував яснійше і в радикальнійшій формі, — як се учили кирило-методіївські братчики.

Звідки взялися політичні думки Шевченкові?

На Україні від століть можна запримітити дивне явище. Кожде майже покоління зачинає історію від себе, не переймаючи нічого або майже нічого від своїх попередників. Шевченко був щасливим винятком під тим оглядом і його можна назвати „одиноким“ поетом української національно-політичної традиції і думки. І то політичної думки не низів, чи там українського поспільства, як хоче проф. Томашівський, а саме його верхів. Він переняв політичні думки від тих шарів українського народу, які його історію досі творили, і передав ту традицію і політичні ідеали кермуючої української верстви всьому народови, даючи тим способом певну підставу до народження сучасної української нації. Шевченко засвоїв собі політичні думки козацької старшини, яка від половини XVII століття до кінця XVIII творила „Козацьку націю“, і українську державу і політичні ідеали самостійности України, яку та козацька верства леліяла, передав своїм словом всім шарам українського громадянства.

В часах Шевченка і в першій половині XIX століття політичний ідеал самостійности України ще був живий серед українського дворянства і козацтва Лівобережа. Досить згадати поїздку ґр. Капніста до Берліна, яко делеґата українського козацтва для виєднання помочи на випадок повстання проти Москви. При Наполеоні теж були українські політичні аґенти, котрі зацікавили його українським політичним рухом — а цар Микола І. в 1812 р. проти Наполеона, а в 1831 р. проти польських повстанців відновлює старі козацькі полки а з ними старі козацькі сподіванки на визволення і повну самостійність*.) На початку XIX століття повстають по всій Україні масонські льожі, з яких деякі включали ідеал самостійности України в свою проґраму (Кружок Лукашевича). В тім часі в рукописних списках найбільше розходиться по українських палатах, дворах і хуторах навіть селах — історичний твір Гр. Полетики, провідника українського панства, „Історія Русов“, який був вислозом думок тодішного свідомого українства. Надії на Берлін, на Наполеона, а по 1831 р. на Польщу, пропали, політичні сподіванки українського панства бліхли — а богато з них зневірювалось і денаціоналізовалось. Характеристична річ, що тодішне українське панство заховало ще сильно свої національно-політичні традиції самостійности України, а однак затратило зверхні ознаки українства, мову — і перейшло на мову московську. Навпаки — молода тодішна українська інтеліґенція, що під впливом західно-европейських романтичних течій зачала тоді творити нову українську літературу на народній мові, засвоїла зверхні ціхи українства — мову — але по сути своїй була зовсім аполітична — про самостійну державу ані думала; навпаки —ісповідувала щирий російський державний патріотизм. Так рівночасно істнували на початку XIX століття дві українські течії, одна політична, друга романтично-літературна без політичної закраски.

Шевченко злучив обі ті течії. Від одних взяв живе українське слово і романтизм — від других їх український патріотизм і ідеал самостійности України. Що Шевченко жив політичними ідеалами тодішного українського панства і серед них чув себе в дома, на те в казує його перебування по українських панах, де він гостював місяцями і з якими щиро дружився. Кн. Репнін, гр. Бальмонт, гр. Капніст, кн. Кочубей, Закревський, Лизогуб і инші — ось ті, з якими Шевченко обмінявся не одною думкою — які по появі „Кобзаря“ витали у себе Шевченка мов національного пророка. Сего факту не булоби, колиб між Шевченком а названими не було спільности думок і ідеалів.

Народництво, братолюбство, боротьба проти кріпацтва, на які то справи у творчости Шевченка ставлено досі головну вагу, се прояви другорядної ваги. Подібно як польські демократи, які сподівались через добровільне знесення кріпацтва потягнути селян до боротьби за самостійність Польщі, хотів Шевченко склонити українських панів до братолюбія, кликав „обніміте брати мої найменшого брата“, і взивав їх „полюбити щирим серцем велику руїну“, викорінити в своїх думках сліпу віру в царя та чуже „отечество“, встати, порвати кайдани, кропити вражою злою кровію волю і здобути велику, вільну нову сімю. Політичні думки, ідеал самостійности України *се вісь*, довкруги якої обертається політично-національний світогляд Шевченка. Уважне читання політичних, а саме головних поем Шевченка, переконає кождого, що Шевченко ніколи не знижався до уровеня селянської маси, до самолюбних ідеалів українського поспільства, а навпаки — підніс весь нарід до висоти ідеалу самостійности України, який плекала національно свідома його частина: українське дворянство і козацтво. Тим способом ті ідеали стали національними ідеалами цілого народу і через те навязано нитку традиції, яка рвалася вже в початках XIX століття. Шевченко поет не людовий чи мужицький, але співець національної традиції, кобзар українського лицарства — його ідеалів і боїв за волю України, кобзарем, співцем козацьких боєвих дум він сам себе назвав і тим він є в дійсности. Майже до кінця XIX ст. свідомо, чи несвідомо закривано властиве лице Шевченка і вишукувано в творчости Шевченка такі думки, почування і змагання, якими нація не може жити. Та ті думки, се не є думки Шевченка, але твори уяви хорих романтиків, які не розуміли консеквентного самостійництва Шевченка, не знали його політичних ідеалів, ні думок, ні людий, серед яких і для яких він жив і творив.

Щоб зрозуміти правдивого Шевченка, громадянство дозріло. А скоро воно його зрозуміє, зрозуміє також причини культу Шевченка у нас, непризнаного жадному поетови світа. Бо Шевченко не тільки ґеніяльний поет, але і великий громадянин, що своєю творчістю злучив зі собою дві епохи нашої історії, що в сучасности дає нам національний ідеал. Його вага також в тім, що зявившись в часі, коли наша нація була над пропастю, він уратував її істнування і додав їй нових сил до життя і розвою.

У світлі повисших поглядів на характер Шевченкової поезії і його вагу для нашого національного відродження, належить дещо инакше ставитись до культу Шевченка, що поширився у нас, — як се зробив проф. Томашівський. Звісно, у Шевченка не знайдемо ми відповіди і на всі пекучі національні питання і смішним булоби їх там шукати, однак культ Шевченка, се можна сказати, до недавна одинокий момент, коли ми за Шевченком зверталися до традицій нашого минулого і у світлі Шевченкової поезії оживляли у власній свідомости ідеал самостійности України, — ставлячи сей ідеал як дороговказ на будуче. Пора вже глядіти на Шевченка не як на типового східного европейського народника, але як на українського державника і тоді відкриється нам в його поезії животворна вода правдивого національного відродження — і сили, якою наша нація може і повинна жити, рости і розвиватися.

Через те треба сподіватись, що думки проф. Томашівського як бачимо — зовсім невірні, не знайдуть ніякого послуху і скоро попадуть в заслужене забуття, — а культ Шевченка як громадянина і українського державника поглибиться, для більшої слави Шевченка-поета.

*) Кн. Репнін, київський ґенерал-ґубернатор того часу, у котрого в Яготині проживав пізнійше Шевченко, був вже призначений українськими патріотами гетьманом України.

---

о. Кирило Методієвський.

# Нова доба нашої церкви.

(На марґінесі брошурки під повищим заголовком).

На академії в честь митрополита, уладженій д. 25. II. с. р. у Львові, виголосив о. Др. Г. Костельник реферат „Про нову добу нашої церкви“, котрий то реферат опісля оголосив друком в „Ділі“ і видав окремою брошуркою. У сім рефераті славить о. К. митрополита за те, що він спричинив нову розбудову нашої церкви і став осередком тої розбудови.

Нову добу нашої церкви підготовило насамперед те, що митрополит видвигнув нашу церкву на світову арену і зробив для неї розголос у світі. Се сталося через його поїздки по світі і через участь у велиградських зїздах. Сі велиградські зїзди крім того викликали конечне в сім ділі одушевленнє для унії — а в сім саме містилася суть тої нової розбудови, тої нової доби — і причинилися до вироблення ідеольоґії для унії.

У чім ще бачить о. К. ідеольоґію унії? У тім, щоби вона стояла на власних ногах, щоби вона стала відреставрованнєм старої Византії. А до того треба конечно, щоби всі католики східного обряду сполучилися, щоби виступали перед заходом як одно тіло, як один орґанізм, один тип.

Се головний зміст реферату.

З нагоди отсього то реферату хочемо зробити кілька своїх уваг.

Особистих, небуденних прикмет і великих заслуг нашого митрополита не оспорюємо. Сі прикмети треба було піднести, сі заслуги вірно зясувати, се був обовязок тих, що уладжували звісні святочні обходи в честь великого сина українського народу. Але при тім усім треба задержати відповідну міру і не переступати границь.

Підписуємося обома руками під виводами о. К. що до ідеольоґії унії, що до поставлення її на власні ноги, що до відреставрования в її нутрі старої Византії. Так само признаємо, що конечним шляхом до сього є сполука всіх католиків східного обряду. Такі думки мають уже серед нашого духовенства право горожанства, вони були вже нераз предметом дискусії, і на них, повторяємо, повна згода. Та на якій основі приписує сі думки о. К. нашому митрополитови, ще й бачить у нім першого двигача сих думок, осередок цілої відбудови нашої церкви по тим думкам?

Думаємо, що се насильство приписувати комусь у такій формі погляди й наміри, яких він або зовсім не має, або що до котрих є бодай поважні сумніви, чи їх має. На нашу думку, митрополит глядить на унію крізь зовсім відмінні окуляри, як сього хоче о. К. Хиба, що ми о. К. не розуміємо, хиба що його думки се тільки „побожне бажаннє“, яке він хотівби бачити зреалізоване митрополитом.

Митрополит зробив нашій унії *розголос*. Правда, що митрополит обїхав пів світа, що він, як той добрий пастир, відвідував всіх своїх вірних і тут в Европі і там в Америці. І се його велика заслуга і за се належиться йому дяка. Але чи він ділав се в тій ціли, щоби робити унії розголос, і чи загалом зробив тим для неї який розголос? Чи відвідуваннє своїх вірних мусить бути зараз получене з реклямою? До таких поїздок спонукував його хиба один обовязок доброго душпастиря. А зрештою говорити при сім про якийнебудь розголос рішучо не можна, бо розголос, рекляму, робиться далеко иншими способами, а не епископськими візитаціями своїх дієцезіян.

Ще менше правдиве друге твердження о. К., будьтоби митрополит давав розголос унії скликуванням велиградських зїздів і сим рівночасно викликував одушевлення для унії. Хто хоч побіжно обізнаний з історією велиградських зїздів, сей знає, що наш митрополит ані не дав до них почину, ані надто ними не інтересувався. Велиградські зїзди се концепція виключно чеська, зроджена серед спеціяльних чеських (русофільських і панславістичних, а також своєрідно-традиційних) обставин. Фактом є, що митрополит почав інтересуватися сими зїздами щойно пізнійше, коли вони вже мали свій „розголос“. Зазначуємо, що й сим не хочемо зменшувати заслуг нашому ювилятови, а стверджуємо тільки по правді звісні всім факти.

О. К. згадує також про теперішне заінтересованнє заходу унією і бачить у сім потвердження того, що сказав в горі. Та тут чисте непорозуміннє, тут перемішаннє двох понять. Теперішному уніонному рухови на заході патронує папа Пій XI., а сей „польський папа“, річ надто звісна, має на думці польську унію, якраз ту, проти котрої о. К. виступав.

А тепер перейдім до „Византії“. Митрополит — каже о. К. — задумує поставити унію на власні ноги, задумує дати їй чи привернути ідеольоґію, задумує в дреставрувати давну Византію! Хто хоче того, що йому приписує о. К., той буде в першій мірі дбати про те, щоби та унія станула насамперед коли вже не на *власні* ноги, то бодай загалом *на ноги*, у себе дома. А тимчасом ми бачимо, що протягом останніх 25 літ унія в Галичині не то що не стає на ноги, а навпаки, *паде*, і то паде, котиться, стрімголов у пропасть.

Варто завдати собі труду й обчислити, скільки за останніх 25 літ перейшло греко-католиків на латинський обряд. А сеж в очах католицької церкви крок недозволений! Чи ми, зглядно наш епископат, зробив, що повинен був зробити в Римі, щоби сю дезерцію спинити? Може що й писалося, але тільки про людське око. Коли хто має за собою слушність і закон, сей инакше буде писати! А чи робилося що у себе дома в тім напрямі? Рішучо нічого! Сеж усьо одно, якого хто обряду, щоби був тільки католиком! Так говорилося з авторитетного місця... З сього становища вийшов також голосний в своїм часі List pasterski do Polaków gr. kat. obrządku. І чи се є доказ бажання поставити унію на власні ноги?

Від 25 літ іде тиха, але консеквентна пропаґанда целібату. Зразу вплнвалося на одиниці, опісля ухвалено половину місць в семинарії призначити для безженних, а вкінци на конференції у Львові, в митрополичій палаті, запала ухвала заведення загального целібату в цілій провінції. Станиславів і Перемишль „льояльно“ переводять сю ухвалу, Львів то уступає, то знов вертає до рішення. Та кождому ясно, що не нині, то завтра буде приневолений і Львів піти за иншими епископськими столицями. І чи се має бути приверненнєм давного византинізму? Чи так виглядає пошана для законів і традицій східної церкви? Чи се доказ бажання поставити унію на власні ноги?

Становище епископа в церкві є дуже високе й авторитетне. Яких же епископів маємо від 25 літ? Перейдіть їх усіх, і скажіть по совісти: чи надаються вони на так відвічальне становище? Чи вибором таких людий не понижається нашої церкви і в очах своїх і в очах чужих? А якими людьми обсаджується всі инші визначнійші посади в нашій церкві? Чи се тільки припадково? Чи се також доказ бажання поставити унію на власні ноги?

Перед 25 літами була якась „галицька церковна провінція“. А чи є вона й досі? Чи кождий епископ не є тепер папою в своїй дієцезії? Чи він почувається до єдности з иншими епископами тої самої провінції?

Не тільки самі епископи сепарувалися від себе, але сепарувалося також духовенство. Чи є сьогодня яканебудь звязь між священиками львівської дієцезії а станиславівської або перемиської? Заборонено строго належати навіть до краєвих священичих товариств, не тільки до істнуючих, але й тих, що колись іще можуть повстати.

Чи се також доказ бажання поставити унію на власні ноги?

Перед 25 літами мали ми бодай один обряд, одні обрядові приписи. А тепер? В Станиславові заведено зовсім новий типик. Ще добре, що бодай тільки в двох примірниках: один для самого епископа, а другий для духовенства. А у Львові? Тут що „попик то типик“. Позволяється кождому, що хто хоче. Дають апробату на устав о. Ґорчинському, дають і на зовсім відмінний устав о. Мишковському. Позволяють правити „скорочену“ Службу Божу бл. п. о. Гузарови, позволяють також причащати вірних в двох львівських церквах на латинський спосіб. Дають апробату на ріжні переклади, зовсім відмінні, щоденних молитов. Позволяють і Ставропігії і оо. Василіянам печатати ті самі церковні книги, але Ставропігії в одній редакції, а оо. Василіянам в иншій редакції. Очевидно, з сього виходять ріжниці у відправах. Що богато говорити! Загляньте до катедральної церкви св. Юра у Львові. Не знайдете тут двох крилошан, щоби правили зовсім однаково Службу Божу. Те саме в Перемишлі і Станиславові. Щож бажати від провінції? І чи сей хаос се також доказ бажання поставити унію на власні ноги?

Прийшли останні часи лихоліття. Розстріли, вязнення, конфінування, відбирання парохій, шикани всякого роду, адміністраційні кари і тд. і тд. Всюди инде епископат ставав в обороні свого духовенства (вже не говоримо навіть про нарід!), домагався права, справедливости, вносив грімкі протести, стукав до брам Ватикану, до католиків цілого світа. А у нас? Чи у нас зроблено всьо з боку епископату, що треба було зробити? У нас тоді або писалося божевільні памфлєти на своє власне бідне духовенство (Станиславів), або за той час ведено фамілярні розмови зі св. Духом (Перемишль), або загалом майже нічого путнього не робилося. Чи се також доказ бажання поставити унію на власні ноги?

Сьогодня відбувається на нашу землю чисте „нашествіє“ ріжних сект, що грозить розбиттєм нашого народу на ворожі собі релігійні табори. Коли щось подібного діється деинде, тоді там епископи стають на чолі свого духовенства і рушають у бій на життє і смерть. А у нас? О скільки не помиляємося, один нездарний пастирський лист і кільканацять дурненьких летючок писаних на коліні. А хата горить! Чи така „боротьба“ з сектанством се також доказ бажання поставити унію на власні ноги?

А що зробили ми або що робимо для зєдинення а бодай зближення наших православних братів, передовсім бувших униятів? Правда, нас туди не пускають, але в такім випадку нехай бодай світ знає, чому ми не робимо своєї робити! Наша мовчанка про те — се просто злочин!

Злочином також мовчати супроти того, що тепер діється за „сокальським кордоном“; „нова унія“ сеж надуживаннє релігії до політичних і національних цілий!

Чиж байдужність до найжизненнійших справ унії, чи така покірна мовчанка в хвилі, коли треба відкрити очи світови, се також доказ бажання поставити унію на власні ноги?

А розчулюючу ревність наших епископів при заключуванню звісного конкордату, котрий офіціяльно засуджує цілу нашу унію на смерть, а „припадкове забуттє“ при конкордатових переговорах про львівську духовну семинарію, котра через те „забуттє“ не має навіть таких прав, які має семинарія станиславівська або перемиська? А останній цензурний розпорядок, а останній факт розвязання завдяки головно епископатови нашого станового товариства св. ап. Павла, а богато, богато инших подібних справ, чи се доказ бажання поставити нашу унію на власні ноги, чи се доказ нової доби нашої церкви?

Так, в останніх 25 літах ми справді зачали нову добу, але добу не в змислі розважань о. К. *Се доба конання нашої церкви.*

Щоби нас помимо застережень ніхто все таки зле не розумів, зазначуємо, що не приписуємо нікому злої волі. Хтось може мати погляди, котрі не покриваються з поглядами загалу. Хтось може стреміти до як найідеальнійшої цілм, котрої загал покищо не розуміє, котру загал покищо осуджує, а котра помимо всього може принести і нашій церкві і нашому народови великі користи. Хтось може також іти до тої цілі шляхами, котрі загал уважає убийчими і злочинними (пр. тепер серед звісних обставин резикувати з целібатною реформою), а вони, ті шляхи, можуть бути якраз спасенні, найліпші. Всьо розяснить щойно історія.

Ми констатуємо тільки одно і сим, думаємо, не робимо кривди ювилятови та не зменшуємо його незаперечних заслуг: *Діяльність митрополита іде якраз у відворотнім напрямі, як се нам представляє о. К.*

Може знищеннє нинішної унії буде якраз корисне для нашого народу і спричинить справді нову добу нашої церкви? Чи тут є щось неможливото?

---

БЛЯНКА БАРАНОВА.

## Наталія Кобринська — а український рух жіночий.

„Воля людини — це суть життя — це одинокий середник до осягнення цілі“. Ця доґма стала основою життя Наталії Кобринської. Кобринська — узброєна в наймогутнійше оружє — в сильну волю, незломну витрівалість і невсипучу працю, стала з повним зрозуміннєм свого завдання до боротьби за визволеннє половини людського роду з вікової неволі — до боротьби за людські і громадянські права жінки.

І як ясна зоря серед чорної ночі — являється вона на захмареному горизонті галицької буденщини, серед заскорузлих поглядів нашої суспільности 80-тих років мин. століття, прибитої гнетом польської шляхетчини, серед відсутности ширших національно-культурних інтересів — серед душливої атмосфери, неприглжої для творців нових ідей. Являється Кобринська як вістунка нових кращих часів.

І коли в західній Европі — і далеко за океаном — в Америці давно вже лунали демократичні кличі рівности прав кождої людини — видвигнені францускою революцією в 1789 р. і подіями 1848 р. — рівности прав жінки як громадянки, для нас галицьких Українців, було це чуже і недоступне. Ми-ж були пригнічені консервативними поглядами рабства 18-ого століття і не маючи зрозуміння для ширших національно-суспільних ідей — ми не могли зрозуміти Кобринської. І не тільки не розумів її загал українсько-галицької суспільности — але не розуміло її і саме жіноцтво. Це-ж і не диво, коли зважимо, що жінки цілими століттями були обмежувані законами, — а ще гірше законів — звичаями, позбавлені усякого права вибирати собі довільно ціль життя, засуджені з гори на одиноку доступну їм ролю жрекині семейного життя. Цілі століття стреміли до цього, щоби замісць людських, розвивати у жінки жіночі прикмети, хочаби вони були і хибами людини.

З цеї то причини — жіноцтво так довго не відчувало і не розуміло цього, що ворушить людскість і становить зміст його життя. Загал жіноцтва представлявся як сіра маса, байдужна до суспільних справ. — Направити це лихо заподіяне віками, вибороти для жінки людські права і втягнути жінку в круг суспільного і громадянського життя, себто перевести в діло т. зв. *феміністичні ідеї*, поставила собі Кобринська за ціль свого життя.

У реалізуванню цього великого діла, прийшла Кобринській в поміч її висока освіта, яку набула, перебуваючи в 80-тих роках за границею, а саме у Відні і в Швайцарії, де дуже пильно студіювала чужі літератури, а передовсім німецьких і російських клясиків та фільозофів. На творах цих великих письменників будувала Кобринська свій інтеллєктуальний світогляд. Кромі цього точно і уважно слідила за кождим проявом „жіночого руху“ в Европі і Америці і всі нові феміністичні кличі старалася защіпити у галицько-українське жіноцтво — своєю літературною і публіцистично-громадянською роботою.

Щоби належно оцінити труднощі, які приходилося Кобринській поборювати у пропаґованню „феміністичних ідей“ на ґрунті українсько-галицького жіноцтва, приглянься коротко тодішному жіночому рухови в Европі і Америці та у нас, на галицькій Україні.

Перед жіночого руху веде Америка, яка вже в 1869 р. дає жінкам право голосування і инші політичні права. В Европі найвчаснійше і найінтензивнійше проявляється жіночий рух в Анґлії, що вже в половині 19. століття отвирає жінкам університети у себе і в Індіях. — Франція, яка після революції надала у 18-ому століттю ціль і напрям жіночому рухови та вляла в нього нове життя, потім однак полишилася поза Анґлією і Америкою. — Італія вже в середних віках мала свої доцентки. — В Росії зі знесеннєм кріпацтва розвинувся вскорі жіночий рух, особливо від 70-тих рр. мин. стол., що мав однак свою окрему закраску, в богатьох річах иншу як в західній Европі. В Швеції найкраще розвинувся феміністичний рух в напрямі професіональнім і едукаційнім. Вже в 1864 р. появляється жіночий часопис. — Німеччина довго відносилася неприхильно до феміністичного руху. З часом це змінилося і вже в половині 18. століття рух феміністичний прийняв ту напрям науково-просвітний а опісля і політичний. — Швайцарія, не вважаючи на свій лібералізм і високий ум законодавців, пізно прилучилася до провідних думок жіночого питання. В 1868 р. Швайцарки одержали дозвіл вступу на університети, на котрих передовсім студіювали чужинки, в першу чергу громадянки російської імперії. — Всі инші держави Европи ще довго стояли позаду жіночого питання.— В Австрії що-йно в 1872 р. впроваджено шкільний примус і для дівчат, а в 1890 р. один з послів поставив в австрійськім парляменті внесок, щоби допустити жінки до голосування, яке розуміється, перепало.

Щож діялося тоді на галицькій Україні? У нас діялося те саме, що у инших народів австро-угорської монархії. Жіноцтво, позбавлене усяких суспільних і громадянських прав, не виходило поза межі домашньої господарки. Перші Чешки старалися о дозвіл вступу на університет. — На Угорщині в 1896 р. допушено жінки до всіх студій. Навіть Полькам були чужі і далекі стремління поступового жіночого руху.

Якуж роль відгривало тоді українське жіноцтво в Галичині? — Українське жіноцтво як загал представляло тоді сіру пасивну масу, для якої суспільна і громадянська праця була зовсім чужа і недоступна. Найкращим свідоцтвом, яку ролю тодішне українське жіноцтво відгравало, є перший прилюдний голос Северина Шеховича, який в 1853 р. пише про українське жіноцтво в своїм часописі „Лада“ осьщо: „Жінці не треба ніякої освіти, їй вистарчить подобатися мущині“. Це не був його особистий погляд — а погляд загалу тогочасних мущин. Тут слідно чимало польського впливу 19. століття.

Що-йно в 60 і 70 рр. мин. стол. животворне слово Шевченка пробуджує живійший рух на полі національної і соціяльної боротьби в Галичині,— а зокрема також і серед українського жіноцтва, яке поволі старається визволитись зпід впливу польської едукації. В 1870 р. бачимо вже українську жінку в життю суспільнім, по учительських семинарах, в „Нар. Торговлі“, в театрі і пр.—Бл. п. Софія Окуневська, замужна др. Морачевська, перша студіює медицину. — Навіть в літературі стрічаємо вже сліди жіночого пера. „Галицька Зоря“, „Вечерниці“, видавані ще перед нашим національним відродженнєм половини 60-их років, поміщують твори Дідицької, Цибикової, Попелевої і Головацької. Це були вправді більше дилєтантські спроби, як справжні духові праці, однак вони є доказом, що українсько-галицькі жінки почали вже тоді ставити перші кроки в публичному життю.

Поступовійший дух бачимо на прикінці 70-их і в 80-их рр. під впливом Франка і Павлика в народніх нарисах Рошкевичівної і Анни Павлик та в глубоких чуттєм поезіях Уляни Кравченко. Та це були лише поодинокі — спорадичні зриви. Суцільної збірної праці в жіночих товариствах і орґанізаціях тоді ще не було. Одиноке найстарше жіноче товариство „Общество русских дам“ у Львові оставало під москвофільським впливом і в укр. жіночім життю в Галичині не відограло ніякої ролі.

Приходить рік 1884. Наталія Кобринська вертає з закордону в Галичину, перейнята високо демократичними, поступовими ідеями, перейнята ідеєю жіночої еманципації — і тут в Галичині своєю літературною і громадянською роботою ставить перші підвалини українського жіночого руху. Вона засновує перше українське жіноче товариство в Станиславові в 1884 р. Як головне завданнє цього товариства поставила Кобринська вирвати жіноцтво з пассивности, піднести його інтеллєктуальний уровень через висшу освіту (літературу, фахові студії), ввести жіноцтво на шлях всесвітніх ідей а через те розбудити у нього ясну і свідому думку, розбудити серед жінок живе заінтересованнє національно-суспільним життям — і через те зробити жінку діяльним членом своєї суспільности.

Однак загал нашого жіноцтва тоді її не зрозумів. Ідеї, що їх внесла Кобринська були за нові і за поступові. Лише малий гурток жінок пристав до поклику Кобринської і взявся вводити у нас струї, що ворушили життєм инших країв. Та зерно нових ідей, кинене Кобринською хоч і на як непідхожу почву тодішних українсько-галицьких відносин, не пропало безслідно. Хоч і як боролося само жіноцтво з новими феміністичними ідеями, то все таки знайшлися одиниці, які зрозуміли започатковане Кобринською велике діло, виведення української жінки на шлях новочасного поступу.

І вже внедовзі, за прикладом Станиславова, повстав в Галичині цілий ряд жіночих товариств а саме: „Клюб Русинок“ у Львові в 1893 р., „Жіночий Кружок“ в Коломиї і Тов. для виробу церковних риз“ в Самборі. Два перші товариства мали за ціль оживити і піднести національного духа серед Українок, через сходини, відчити, товариські забави. Трете товариство було економічно-добродійне. Опісля „Клюб Русинок“ у Львові дає почин до заснування торговельно-промислового товариства „Труд“ у Львові, якого цілею було достарчити Українкам заробітку і вирвати гріш з чужих рук. З часом повстає „Українське Жіноче Товариство“ в Перемишлі, „Жіночий Кружок“ при тов. Педаґоґічнім в Тернополі і „Жіноче Товариство“ в Городенці. В 1901 р. повстає „Кружок Українських Дівчат“ у Львові опісля в Чернівцях а в 1903 р., „Жіноча Громада“ в Бережанах і Рогатині.

Усім тим товариствам Наталія Кобринська надала ідейний напрям. Кобринська уважає, що основою розвитку і істнування народів є просвічене і патріотичне жіноцтво. „Суспільність так розбита як наша — каже Кобринська — не може терпіти непродуктивних одиниць. Нашому жіноцтву потрібна орґанізація. Одушевитися одною ідеєю, виробити собі свідомий світогляд, та подати средства до цеї мети — це завданнє орґанізації“. З другої однак сторони жіноцтво не повинно замикатися в якесь ексклюзивне товариство, а повинно втягати в нього всі справи, які є живчиком суспільного і народнього життя. „Ми — каже Кобринська — не пропаґуємо жіночого сепаратизму, бо вважаємо це неприродним. Ми жіноче визволеннє — еманципацію розуміємо лишень як спільну працю жінок і мущин, як спільне духове життя нашого національного орґанізму“. „До такої праці ми хочемо стати як рівні з рівними так під оглядом духовим як і правним“. Кобринська уважає жіноче питаннє як частину соціяльного питання, себто питання визволу поневолених мас. Жіноче питаннє мусить розвиватися спільно з иншими культурно-економічними справами. У цім бачимо вплив на Наталію Кобринську політичних радикальних ідей, що нуртували в Галичині під впливом Михайла Драгоманова у 80. і 90-их роках мин. століття.

Як найважнійшу підставу рівноправности жінки уважає Кобринська її економічну незалежність. Боротьба за жіночі права, по думці Кобринської, так довго буде трівати, аж жінки добудуть собі рівні під оглядом економічним права з мущинами. „Бо тільки економічно незалежні жінки і ті, що мають відповідне духові часу знання, зможуть бути *взірцевими подругами, матерями і громадянками.* Сі свої погляди подає Кобринська загалови українського галицького жіноцтва у *своїх* публіцистичних виданнях. А саме видає вона в 1887 р. „Жіночий Альманах“ і три випуски „Жіночої Долі“ в 1893 і 1896 р. Якнебудь представлялися вони з боку літературного, всежтаки були це перші прилюдні праці, в яких Кобринська подає програмові статті про жіночий рух.

У своїй практичній громадянській роботі і у своїх програмових статтях, не поминула Кобринська ні одної верстви жіноцтва. Вона не тільки звернула свою увагу на жінку інтеліґентну, але на міщанку і селянку. Кобринська перша звернула свою увагу на згуртуваннє робітниць в фахові — професійні товариства, які повинні лучитися в один „Союз Українських робітниць“. Почин повинно тут дати інтеліґентне жіноцтво. І вона подає загальну програму праці такого Союзу, а саме він мавби занятися: 1) вишукуваннєм праці для жінок, робітниць, 2) їх фаховою освітою, 3) запомаганнєм на випадок безробіття, страйку чи слабости. Він мавби сповнити таке завданнє, як фахові реміснимі і робітничі орґанізації. Кобринська звернула свою увагу і на орґанізацію слуг, а саме уладжування для них недільних шкіл, курсів для неграмотних, подавання їм загальної освіти, удержування з ними тісного звязку в ціли рятування їх від польонізації. Вона радить засновувати фахові школи чи курси для слуг, деби вони вчилися куховарства і домашньої господарки.

Окрему свою увагу звернула Кобринська на жінку селянку. Вона перша на вічу в Стрию в 1891 р. піднесла думку основання діточих садків по селах — захоронок. Захоронки повинні бути твердинями, що стоять на сторожі перед національним винародовленням нашої дітвори. Вона піднесла справу поширення і розвинення домашнього промислу серед селянок, як: вишивання, килимкарства, коронкарства, кушнірства і ин. Кобринська звернула також увагу на заснования курсів домашнього промислу для жінок селянок, подала думку засновування крамниць сільськими жінками і уладжування до сего відповідних курсів. Звернула перша увагу на засновування читалень і кружків жіночих при читальнях „Просвіти“, для піднесення духового і освітного уровення селянок. Почин в сій справі повинні взяти інтеліґентні жінки, через улаштовання відповідних сходин і відчитів. Сі відчити повинні підходити під умовий світогляд селянок і подавати потрібні їм відомости про виховання дітей, гігієну, домашню господарку і ин., опісля подавати їм коротку історію жіночого руху у нас і в инших краях, розвій селянства в економічнім напрямі, правні відносини жінки і т. д. Сим способом бажала Кобрин-

ська згуртувати селянське жіноцтво і піднести його освіту.

Як бачимо, Кобринська не поминула ні одної ділянки праці феміністичного питання, не поминула ні одної верстви жіноцтва, — внесла в українське жіноцтво не тільки поступові, феміністичні ідеї, але подала потрібну програму, по якій повинен іти жіночий рух, як що жінки бажають виборoти собі повну рівноправність. — Вона також не поминула ні одної нагоди, деби могла згуртувати побіч себе наймолодше покоління і тут своїми поговірками впливати на сформування світогляду молодих дівчат. Ніколи не забуду того, як Кобринська, мене, ученицю III кл. ґім. і мої дві товаришки запрашала до себе (вона тоді мешкала при вул. Гофмана, а я при вул. Ґоломба у Львові) і там своїми розмовами старалася розбудити в нас заінтересування для національно-суспільних і феміністичних ідей.

І як-що ми схочемо придивитися нинішньому нашому феміністичному рухови, — не знайдемо майже ні одної ідеї, ні одної ділянки праці, на якуби Кобринська не звернула своєї уваги. Не тільки це, але — на жаль мусимо собі сказати, що хотай проминуло вже кількадесять літ від проголошення Кобринською феміністичних ідей, — наші жіночі орґанізації богато ще не сповнили з цеї програми, яку начеркнула Наталія Кобринська українському фемінізмови.

Крім чисто феміністичної праці, Кобринська перша з українських жінок започаткувала політичну діяльність. Вона станула на тім становищі, що праця мусить бути збірна — коллективна. „Як довго лише одиниці працюють, — каже Кобринська — так довго діло стоїть, бо коли вони знеможуться, тоді і діло пропаде“. — Тому старалася вона згуртувати найширші круги укр. жіноцтва до спільної праці і в тій цили скликала перша жіноче віче в Стрию в 1891 р. Звідси виходить петиція до австр. парляменту за допущенням жінок до університетських студій і в справі заснования жіночої ґімназії. — Друге віче скликала Кобринська у Львові в 1892 р. Звідси знову вийшла друга петиція за допущенням жінок до університетських студій і за наділенням жінок правом голосування до законодатних і репрезентативних тіл. — Під цим оглядом Польки зістали позаду Українок.

Вправді головну свою увагу присвячувала Кобринська громадянській діяльности, то все таки її високі, загально людські, демократичні і феміністичні ідеї знайшли сильний відгомін в її літературних творах. Вже в першій повісти „Дух часу“ бачимо перзоніфікацію провідних ідей Кобринської — у священичій родині, де діти не пішли шляхом утертої традиції і дорогою життя, уложеного їм згори їхніми бать ками, — а улягаючи духови часу, — син, замісць стати священиком, —пішов „на цивіля“, одна дочка вийшла за мужичого сина, а друга замісць вийти замуж — йде на учительку, щоби мати своє звання і стати самостійною людиною. — Франко в листі до Кобринської з 1884 р. — з великим признанням висловлюється про сей її твір.

В другій знову повісти, „Задля кусника хліба“ малює Кобринська невідрадне становище жінки, яка для кусника хліба мусить добути собі жениха. У дальших її творах вже не бачимо цих провідних ідей.

Та не зважаючи на високий талан Кобринської, її незвичайно ідейну працю, сильну волю і витрівалість, — її феміністичні і орґанізаторські заходи не знайшли у своїм часі належної оцінки і зрозуміння. Головну причину сего належить шукати у непідготованню загалу жіноцтва до суспільної і громадянської праці, а частинну — у самої Кобринської. Вона подавала тільки ідеї і думки, а менше уваги присвячувала позитивній, прак тичній роботі. Вправді великим людям доводиться звичайно давати тільки напрям діяльности, однак, як досвід учить, усяка праця найкраще йде тоді, коли ініціятор і творець ідеї стане заразом і робітником.

З якої небудь точки будемо дивитися на заслуги і праці Кобринської для українського фемінізму — мусимо їй признати, що вона перша внесла феміністичні ідеї в українсько-галицьке жіноцтво і дала почин до діла, яке по кількадесяти роках продовжує теперішне наше жіноцтво, та через те стала піоніркою українського фемінізму.

„Великий час настав — кличе Наталія Кобринська — щоби ми зєднали усі жіночі серця в могучу силу. Пора подати собі руку і стати до великої боротьби і великої праці за український народ. — Ми мусимо числити тільки і тільки на власні сили! — „Мусимо створити в собі ту могучу силу і відпорність, яка відроджує кожду націю. І коли все довкола нас кричить „Сей народ вмре незабаром“,— „ми кликнім всі“ „не вмирає і не вмре“. „Ми жінки почуваючи нашу суспільну молодість, силу і животність, добудемо нашому народові права нації і права держави“.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

## Біля плащениці.

Вечірні тіни вдиралися вікнами в церкву й осотували пристіл і образи.

По церкві снувався синявий димок, як павутиння.

На камінних плитах перед царськими вратами блимали масляні лямпки, як блудні вогники на цвинтарищі.

Між ними лежала плащениця.

Час притемнив її яркі краски, а люди сцілували коралі крови на пробитих руках і ногах Христа.

Був це образ не муки а злочину, страшного, сповненого колись давно.

До плащениці навколішках підсувалися постаті людські. Лиць їх не видно було, лиш тихий шепіт молитов розходився по церкві.

„Ісусе, Христе, претерпівий за нас страсти, помилуй нас...“

Крізь відчинені двері забігав у церкву весняний вітер і кидав на плащеницю запах зораних нив й арому перших квіток.

* * *

Над плащеницею похилена жінка.

Набожно притулює уста до сцілованих ран Христових і зітхаючи кидає на цинову мищину мідяний гріш. Біля неї синок.

„Вважай дитино, щоби ти лямпки не розбив.“

Слова мішаються з дзенькотом ґрейцара, ґноти шипять, Христове лице темніє.

Хлопчина свіжими устами прикладається до плащениці.

* * *

Виходять.

Від камінних хрестів на цвинтарі падуть поломані тіни і як каліки лягають на стежку.

Хлопець перескакує через них. Кріслаті липи зачіпають його своїми набренілими галузками. Хлопець чіпається маминої спідниці.

Зі стріх снуються дими. Десь далеко кигикає чайка...

„Мамо!“

„Що сину?“

„А коли воскресне Христос?“

„У неділю вранці.“

„А за що його замучили, мамо?“

„Бо він людям добра хотів, розслаблених цілив, невидющих видючими робив.“

„За це? Які недобрі люди!“

„Бувають і добрі, сину. Всякі люди бувають на світі.“

„А Христос хотів, щоб усі добрими стали?“

„Хотів...“

* * *

На небо вибігають зорі. Туман лягає на село, як море, мокрий, зораною землею пахучий.

Довго не міг заснути хлопчина.

Питався, за що замучили Христа і не вмів відповісти.

За те, що добрий був?

Бачив його, як лежить на зимних плитах у терновім вінку, сумний, сумний.

* * *

Ще не свитало, як хлопець босоніж вибіг у лісок.

Будилися птахи, прозябала трава, пахли фіялки.

Як назбирав їх повний жмут, побіг до церкви.

Не було там нікого. Тільки на скрині в приводі спав паламар.

Плащениця лежала на плитах, як учора, тускло горіли лямпки і липи вітами стукали до вікон.

Снувався синий дим і останні тіни ховалися по кутах.

Несміливо перебіг хлопець коротку дорогу від дверий до царських воріт, кинув квітки на плащеницю і вибіг. Втікав, ніби щось злого зробив.

Але хрести не кидали вже йому поломаних тіний під ноги і липи не торкали його галузками.

Кругом було тихо, як біля плащениці в церкві.

На соломяних стріхах блищало золото сходячого сонця.

Христос дожидав воскресення із мертвих.

* * *

Хлопець виріс і пережив чимало.

Тепер він іде у велику пятницю до церкви і за руку веде свого сина.

Дивиться на село, заглядає далеко поза межі своїх піль і здається, йому, що все те одна плащениця.

„За що тії муки, за що?“

І як тоді, дитиною малою, так і тепер відповісти не вміє.

Чує тільки жаль, великий жаль у серцю.

І як тоді, назбиравши квіток, обсипав ними рани Христові, щоб не дивитися на них, так і тепер, радби назбирати що найкращого квіття у світі, білих лелій мира, і рожевих троянд любови і листків вічно зеленого барвінку і кинути їх на тую нову плащеницю, щоб не видно було ні ран, ні каліцтва, ні тих уст викривлених терпінием, а щоб осталося тільки одно, — надія воскресення!



ІВ. КРИПЯКЕВИЧ.

## Західна границя Галицької Держави за княжих часів.

(Др. Мирон Кордуба — Західне пограниче Галицької держави між Карпатами та долішним Сяном. — Відбитка з Ювилейного Збірника Наук. Тов. ім. Шевченка, Львів 1925, 87 стор. і карта).

Державна границя між Галичиною та Польщею за княжих часів дотепер не була точно означена, хоч роблено ріжні проби вирішити се важне питаннє. Вже старий історик Галичини Денис *Зубрицький* в праці „Gränzen zwischen der russinischen und polnischen Nation in Galizien“ 1849 р. (те саме й у польській мові) почав досліди в сім напрямі; західну границю Галицької Держави він вів через ріку Вислоку від жерел до міста Бжостек. Другий галицький історик Ісидор *Шараневич* (1863 р.) державною границею уважав теперішню етноґрафічну — від провалу Тилич коло Попраду до горішнього Вислока і Вислоком до устя сеї ріки до Сяну. *Дашкевич* (1873 р.) виходив від жерел Ропи, ішов на Вислоку до її долішньої течви і дальше поперечною лінією до Вислока коло Руського Села і Вислоком до Сяну. *Антін Добрянський* (1880 р.) подавав граничну лінію Новий Торг—Тимбарк—Бохня. Російський ґеоґраф *Барсов* сягав до жерел Попраду і Дунайця та по вододіл між Вислокою та Вислоком. *Проф. Грушевський* (1905 р.) зазначував хиткість границі у боротьбі між Польщею і Русею, але крайньою оселею на заході уважав Тилич на схід від Попраду, а дальше вів границю вододілом Вислоки і і Вислока.

У праці, якої заголовок зазначений в горі, др. Мирон *Кордуба* переводить основну ревізію сих суперечних поглядів. Прямих жерел до означення границі з княжих часів майже нема. Наші літописи при описі граничних воєн подають тільки дуже загальні топоґрафічні дані; таксамо польські жерела до половини XIV в. дуже убогі і питання про границю майже не торкаються. При своїм досліді історик мусить шукати инших засобів до означення граничної лінії. В історичній ґеоґрафії принятий тепер загально т. зв. ретроспективний метод: дослідник виходить від границь в новійших часах і розглядає, чи і о скільки вони були инші в минувшині; маючи певні дані з новійшої епохи, він може лекше реконструувати непевну й неточну границю в сумерках історії. Др. Кордуба ужив сього методу у своїй праці.

Автор розпочинає дослід від 1600 р. До сього часу є прегарний історичний атляс польського ученого Ал. Яблоновского; тут означена з усіми подробицями границя між Руським воєвідством, тобто Галичиною і воєвідствами Краківським та Судомирським. Маючи сю границю, др. Кордуба вертається взад до 1435 р., коли се вперше в Галичині було заведене польське право на місце давнього, руського. З того часу є досить богаті жерела (відомі гродські і земські акти). З великим накладом праці автор виловлює з сих актів всі місцевости на пограничу між Перемиською і Сяніцькою землею з одного боку та Краківським і Судомирським воєвідством з другого в перші десятиліття XV в. Се перший етап праці. Результат дуже інтересний: границя з 1435 р. вповні покривається з границєю з 1600 р. — тільки два граничні села в сім протязі 170 років змінили свою адміністраційну приналежність. Не менше замітне се, що також церковні границі між римо-католицькими дієцезіями Краківською та Перемиською в XV в. тримаються тої самої адміністраційної межі.

Маючи означену в той спосіб границю з 1435 року, автор вертається ще дальше взад, в часи безпосередно після прилучення Галичини до Польщі, тобто роки 1387—1435. Тоді ще в Галичині не було заведене польське право й тому адміністраційна межа між Галичиною та польськими землями мусіла придержуватися ще дуже строго. Автор знов переходить мандрівку по галицько-польськім пограничу і по старанній досліді доходить до висновку, що і в сій епосі границя ані в однім місці не змінилася.

Третій етап праці се означеннє границі між Галицькою Державою і Польщею в ті часи, коли Галичина була ще окремим державним орґанізмом (до 1350 р.) або коли приналежність її до Польщі й Угорщини мала тільки характер часової окупації (1350—1387 р.) Вислід пошукувань покривається вповні з результатами дослідів про пізнійші століття: *границя між Галицькою державою і Польщею за княжих часів була зовсім ідентична з пізнійшою границею між Руським воєвідством з одного боку та Краківським і Судомирським з другого.*

Якаж се була границя? На прегарній карті, долученій до праці дра Кордуби, західня границя Галицької держави означена з всякою докладністю. В Карпатах наша державна границя починалася при жерелах Яселки, та ішла течвою сеї ріки аж до Щепанцової Волі, а тут переходила на Вислок але ішла ним тільки на малім просторі (коло Одрикония), дальше обходила лук межею теперішнього стришівського повіта і знов перетинала Вислок; від Чудця ішла майже простою лінією аж до Крешова над долішним Сяном. *По стороні Галицької держави були* отсі важнійші істнуючі тепер місцевости: Ясписька, Риманів, *Коросно*, Динів, *Ряшів*, Соколів, *Крешів*, — до Польщі належали Дукля, Стришів, Чудець, Раніжів, Рудник, Уланів.

Др. Кордуба старається пояснити, чому ся межа була така трівка, що лишилася без зміни від XIII-ого до XVII-ого в. (і навіть до кінця XVIII-ого віку). Довговічну трівкість показують тільки природні границі. На давній галицько-польській границі нема одначе ані замітних рік ані суцільних пасем горбів, ані вона не тримається вододілів. *Границю творив тут колись праліс*, що від Карпат ішов по обох боках Вислока аж по долішний Сян. З давних лісів полишилися дотепер більші останки у вилах між Сяном і Вислою та на Підкарпатю; всюди инше вони істнували до XV віку і щойно в XVI віці почався тут живійший кольонізаційний рух. Ся полоса пралісів була знаменитою граничною межею між обома державами; через лісову гущавину, місцями забагнену, майже неможливо було передертися чужому напастникови. Тому воєнні походи з Польщі на Галицько-володимирську державу і на відворіт ішли лекше доступними дорогами, через Люблинщину і Судомирщину.

Для звичайної комунікації в лісі прорубувано окремі переходи, т. зв. *просіки*; для оборони їх від ворога ставлено в пущах укріплення, засіки, звані *воротами* або *бронами*: на істнованнє таких прорубів і воріт на нашій границі вказують дотепер назви місцевостей, як Приворотне (Пшевротне), Вроцанка, Присік, Прусєк, також Сторожі, Стружа і тд. Про такі ворота згадує галицько-волинська літопись під 1266 р.: „се же бѣашеть мѣсто твердо, зане немощно бысть обойти єго никуда же, тѣмже нарѣчахуться *Ворота* тѣснотою своєю“.

Порівняймо ще державну границю Галичини з теперішньою етноґрафічною межою. Відразу бє в очи, що ми втратили пограничний пояс, який займають повіти ланцутський, ряшівський, переворський, пів ярославського, березівський, пів коросненського. Як се сталося? Чи справді наше населеннє в такій великій масі спольщилося? Чи може здавна тут не було кольонізації, або була тільки дуже невелика і Поляки прийшли на порожне місце? Сі питання чекають ще розвязки.

Натомісць наша етноґрафічна границя переходить за колишню державну вузкою смугою здовж Карпат аж до Попрада. Чи сей лемківський клин істнував уже в княжі часи, чи повстав щойно пізнійше? І на се покищо наука не має відповіди. Але не сумніваємося, що інтересна праця дра Кордуби дасть товчок до студіовання сих невирішених справ.

Студію дра Кордуби історик мусить повитати як цінну появу на зарослій ниві дослідів Галичини; громадянин буде вдячний авторови, що пригадує нам традиції старої нашої держави.

о. Семань Станиславівський.

## Народна мова в церкві.

Розпорядок станиславівського єпископа заборонив уживати живої народної мови в церковних богослуженнях і скасував принятий загально звичай відчитування страстних евангелій в зрозумілій народови мові. Редакція „Місонаря“ похвалила цей будь що будь понижаючий нашу мову розпорядок і каже, що за введеннем народної мови до церковних богослужень побивався дехто з кругів свіцької інтеліґенції, напоєної релігійним лібералізмом, а навіть немаючої нічого спільного з церквою. — Треба дивуватися, що „Місіонар“, який завдяки зрозумілій народній мові — і промовляючи через се до серця простолюддя молитвам, розширив серед укр. народа, в короткім сорозмірно часі — культ Найс. Серця Ісусового, може поручати своїм читачам сей діймаючий кождого, хто любить свою рідну мову, розпорядок і захвалювати його як річ незвичайно гарну, котру, як каже, повинні вірні взяти собі до серця.

Так, люди возьмуть собі напевно до серця, але не так, як сего бажав собі „Місіонар“. Вони відчують се, як тяжкий удар для себе і для церкви і зрозуміють, що людина чужа духом народови, з якого вийшла, допче все, що єму дороге, своє і рідне, що у неї все чуже гарне єі доцільне а своє марне, нікчемне і гідне наруги. Так нарід се напевно зрозуміє і певно возьме собі се глибоко до серця. Бо що-ж може усправедливити видання такого „указу“, гідного свого царського попередника з 1876 р., який обдуманий був на знищеннє цілого культурного розвитку укр. народа в Росії. Говорення, що народної мови домагаються круги, які з церквою нічого спільного не мають, годі брати поважно, хіба що і „Місіонар“ думає, що поза єпископами і може ще в части Василянами, вся українська інтеліґенція і нарід, хотяйби як привязаний до своєї предковічної церкви і віри, та шукаючий в ній захисту і оборони — се тільки вулиця і безсловесна товпа?

Аджеж цілу кампанію проти народної мови визвала смирна увага в священичій „Ниві“, що духовенство повинно обдумати на своїх станових сходинах, якби (розуміється за згодою і одобреннєм своїх владиків), ввести в богослуженнє народну мову, замісць незрозумілої для нашого народа староболгарської. Чиж і священики, що своїм урядом покликані ширити царство Боже, належать також до кругів, які з церквою нічо спільного не мають? Чи і вони напоєні лібералізмом і становлять для правлячих кругів „улицю“?

Введення народної мови до богослужень домагаються не люде, що з церквою нічо спільного не мають, а павпаки — ті, що їм добро віри, церкви і народа лежить на серци, всі що бачили і знають, якою перепоною до успішного розвитку нашої літературної мови була до недавна церковщина, що всякими теоріями своїх оборонців про мову „пастухов і свинопасов“ тільки пособляла пониженню і легковаженню народної мови, як неспосібної, по їх думці, до літературного вжитку.

Введення народної мови до богослужень бажають ті люди, що їм в праці над удержаннєм свого народа, при церкві і вірі, в нинішних тяжких часах, безрадно руки опадають — що бачать з жалем, як нарід наш байдужіє до церкви і до прекрасних наших богослужень, бо вони для него незрозумілі. Длятого говореннє про людий, що з церквою нічо спільного не мають, се вивертання правди до гори дном.

Та пригляньмося близше тим арґументам, які висуває проти народної мови станиславівський указ. Справді дивуватися треба їх поверховности. Всі вони не видержують критики. На вступі пятнує указ домаганнє народної мови в богослуженнях, як найнебезпечнійший удар для нашої церкви, котрий може її позбавити черти надприродности. Але надприродність церкви не в мові. Надприродність в церкві се її ідея, суть, Дух св. — душа церкви і присутність Ісуса Хр. до кінця віка сего, а форма, її устрій церковний, її члени, управа і всякі середники до успішного виконування надприродної цілі, се все річи природні. Бо-ж не покликав Ісус Хр. до церкви ангелів, але людий і їх природу, яку своїм божеством підніс і освятив. Ставши чоловіком, злучив надприродне божество з природним чоловіцтвом, і тільки жидівські архієреї, як Іс. Хр. Богочоловік називав себе Сином Божим, казали, що він кусить. Але чи мали рацію?

А вже щоби народна мова мала відобрати церкві надприродність, се просто смішне. Бо чиж не Дух св. приніс апостолам володіння ріжними мовами, для церковного вжитку і осягнення призначення новооснованої церкви? Чиж не чули в зелені свята, і Мідяне і Критане і инші народи, від Апостолів Галилеян, сповняючих місію, до якої були покликані, як они промовляли їх язиками? Сеж і помогло розвиткови і розширеню сеї надприродної інституції, а не привело до її упадку. Щож до автокефалії, яка так лякає автора указу, то судячи по нашій пресі і опінії громадянства, нема тепер у нас її сторонників. Всі одноголосно осуджують шкідливість творення нових церков поза гр. кат. церквою, яка є нашою народною церквою і всі уважають конечним боронити її проти затій і нападів на її права і незалежне становище з боку когонебудь, у внутрі чи із зовні,— своїх, чи невидимої руки. Зрештою, найновійша станиславівська і перемиська автокефалія, се відстрашаючий приклад самоволі, дезорґанізації і і упадку поваги церкви.

Не має також підстави твердженнє указу, будьтоби в домаганню вводження народної мови до богослужень не грали ролі мотиви релігійні, а мотиви чисто людські, на доказ чого наводить місце з 136 псальма, в перекладі Огієнка: коли забуду тебе „земле рідная“, замість „Єрусалиме“, що був символом не тільки рідної землі жидівської, але і жидівської державности. Ось і в тім сей страх, щоби і нам не бажалося лучити з церквою і небесною вітчиною почування пієтизму до своєї рідної землі і своєї державности. І хоть указ признає, що церков як інституція Божа, яка має висші справи на ціли, спомагає також і справи земні, то в тім випадку саме припущеннє, що через народну мову може церков піднести у своїх членів, крім релігійних почувань, ще і національно-патріотичні почування, любов до рідної землі, то се вже з гори осуджуєся як ослабленнє надприродного чинника.

Непотрібно також зажурився указ, що допустивши народну мову до богослужень, требаби її по якімсь часі, як мову живу і підлягаючу зміні, знов зміняти, а се вражалоби релігійні почування вірних. А чиж такій язиковій флюктуації не підлягали і инші живі мови, які давно допущені до церковно богослужебного вжитку, як мова румунська, мадярська і вірменська, котрі чейже не стоять на висшім ступні лінґвістичного розвитку, і якось собі з тим дають раду. Ну, але се певно— со innego! Такі ординарні вислови, як „убрався Господь в силу і опоясався“ можуть бути тільки в українській мові. Тільки вона через се вже саме, що вона українська, равилаби делікатний слух правдивих „католіків“ і побуджалаби їх до сміху. До тогож, як каже указ, українська мова в богослуженню далаб нагоду всім людям, навіть тим з улиці, вмішуватися в релігійні і церковні справи, а так маємо спокій, як казав старий Сенека — стій з далека і потакуй!

Нема то вже справді, як наші доморódні церковні сальоновці! Мимохіть дивуєшся, що то Бог дасть иншому такий принадний аристократизм, і в поведенню і в слові. Ходять собі по сальонах, неначе у себе дома, і все їм, куда не повернуться, улиця смердить! Вони, якби могли, то так і Ісуса Христа впровадилиби до сальону і заборонилиб йому, як він се любив, промовляти до вулиці, а ще таким простеньким, зрозумілим для вулиці словом. Сеж моглоби позбавити його, як каже указ, „авреолі і його високого достоїнства“. Рація! Бож кождий, як кажеться в указі, правдиво віруючий чоловік відчуває, що при олтарі не можна брати мови зі звичайної, а мусить вона мати певну святість і „намащенє“—до якої, розуміеся, доходиться не через знаннє духа мови і володіннє добірними висловами і формами, а через се, що вона стане для вулиці чудернацька і незрозуміла. Тимто нові адепти стану духовного не потребують знати і учитися української мови, як се колись було, що теольоґи слухали викладів укр. літератури. Їм вистарчить вповне пересвідченнє, що жива мова не надається до богослуження. Она не має, як каже „указ“, взнеслої поваги, таїньственної святости і глибокого „намащеня“.

Щоби рідна мова набрала в устах священика тих потрібних в богослуженню цїх, треба перед усім її правдиво любити і нею як даним від Бога скарбом дорожити, в неї як у вислів усіх найніжнійших і найсвятійших почувань душі вслухуватися і її добре знати. Тоді про свою рідну мову не висловиться таких упереджених, зневажливих поглядів. Доказом на се Русланові Псальми, ся перла нашої словесности. Але на се треба мати знаннє, серце і душу Маркіяна Шашкевича.

Та ідім дальше!

Для тих, що не в силі зрозуміти, наведених висше арґументів надто тонкої льоґіки, додається в „указі“ просто, що церковна богослужебна мова, се інтеґральна частина обряду, якої без дозволу Апост. столиці змінити не можна. І на тім causa finita! Так би було і зразу! Ясно і зрозуміло! І кождий перед таким арґументом мусить з респектом уступити!

Аджеж інтеґральною частиною гр. кат. обряду є і жонатість українського духовенства, а чи бояться її нарушувати ті, що стоять на сторожі інтеґральности обряду, і то навіть без дозволу Апостольської столиці? А чиж не знані всім вислови компетентного чинника, що обряд не є щось незмінного як доґмат, а є се безустанно розвиваючася зовнішна форма, відповідаюча потребам часу і релігійного розвитку даного народа. Тож не можуть вже нам вистарчити, як нераз ми се чули, обрядові наші дзвони, поклони, кадило і кропило, та евангеліє з вели ими ґулями, а потрібно нам прибирати — і доповнювати та оживлювати наш обряд чимсь новим, відповідно до потреб внутрішного нашого релігійного життя. Тож причім ту наразі обрядова ненарушимість, свята літурґічна мова, щось в роді колишнього тисячлітного достояння, нашого святого ъ, ѣ і ы?

Врешті припускає указ, що на випадок введення живої мови до богослуження, вдерсяби аж до престола, недопускаємий нині голос „вулиці“, се є загалу вірних, той голос, який нині не находить послуху, і який пятнується нині, як немаючий нічого спільного з церквою, той голос, на випадок введення народної живої мови, по висловам указу, піде „аж на степені вівтаря, щоби вносив гамір і незгоду в тайну найсвятійшої жертви“. Чудно і дивно! Той голос „улиці“ і людий нічо спільного з церквою немаючих, який тепер, коли ходить о признаннє прав в церкві для своєї рідної пониженої мови, безпощадно здушується, катеґоричним забороняю, трусливо допускаєся аж до степенів вівтаря на випадок сповнення сего домагання. А деж дінуться автократичні, брутальні розпорядки і загрози, якими тепер так часто шафуєся: „нехай священик не важиться, не сміє“ і т. под. закази під загрозою суспензії, чи тоді вже не буде духовних властий, які заборонилиби улиці, вмішуватися в церковні справи? Та оден важний арґумент подає при кінци указ, на усправедливленне свого заказу, а тим є невидне але важке слово, „справи і відломи політичні“; той ми вповні розуміємо і з ним годимося!

Для наглядного однак зображення кривди, заподіяної українському народови, наведу дійсний випадок, який, як подає „Наш Приятель“, стався в Новосільці підгаєцькій. Пустий і збиточний хлопець Гнатко чи Грицько, подибавши раз в поли гніздочко писклят жайворонків, яких повірє народне уважає співаками Матери Божої, і учувши, як вони розідймивши маленькі ротики, діймаючо крикливими голосами, домагалися поживи, попав в таку злобну лють, що витягнув ножик і повитинав їм язики. Дикий учинок псотника довго непокоїв єго совість та в кінци все забулося. Хлопець виріс і оженився та дожидав уже радісного часу, коли мав стати батьком. В ночи, коли єго жінка мала привести на світ дитятко, приснився єму дивний сон. Зявилася єму в сні — якась пані, що з її лиця била ясність, і сказала: „Ти повитинав язики моїм сімом пташкам-співакам. За се будеш мати в житю семеро дітий і всі они будуть німі. Се і сповнилося. Всі семеро єго дітий, якими єго Бог наділив, хлопці і дівчата, були німі! Яка тяжка кара! Німі діти тілесні чи духові, се страшна кара за витинаннє язиків.

## НОВІ КНИЖКИ.

*Катря Гриневичева:* **Непоборні.** Львів 1926, ст. 180 малої 8°, вінєта Ковжуна, ціна 4 зол.

Літ тому малощо не двайцять прочитав я у „Літ. Наук. Вістнику“ вірші невідомої мені авторки; „Мій сумнів“ „Вікна“; і „Стріча“. Їх форма не була бездоганна, а зміст борикався ще з формою, як воно часто в неправних поетів буває. Але знати було, що авторка шукала нових стежок на український Парнас, хоч наші давнійші письменники протоптали були вже туди не одну, доволі широку й вигідну дорогу. Що невідомій поетці найбільше шкодило в тім шуканню власного, нового вислову — це було мале знання нашої мови. І погадав собі, що коли вона засвоїть собі українську мову, то з неї може вийти добра робітниця на нашій літературній ниві. Але не сподівався я тоді, що станеться воно так скоро і в такій великій мірі. — Року 1914 чи 1915, прочитав я у віденьскім „Віснику Союза Визволення України“ вже не поезії, а прозові образки Катрі Гриневичевої і був захоплений ними. Ні сліду давнійшої боротьби змісту з формою. Зміст богатий, цікавий і небуденний, а форма слухає пера і не зводить авторки на літературні манівці. Це вже свідома і певна себе письменниця, котра аж надто щедро розсіває по сторінках своїх творів словесне богацтво. З тої пори минає десять літ. А я ті малюнки Катрі Гриневичевої до нині тямлю. Бачу, як вона чужиною до своїх їде, як по таборі збігців, мов Данте по пеклі блукає, як з Франком „Над Летою“ говорить. Скільки я за той час всячини прочитав і — забув, а Гриневичевої твори тямлю, як оповідання Коцюбинського і Стефаника, як прольоґ до „Мойсея“ і як, на жаль, забуті видавниками ліричні вірші Маковея. Це найкраща для мене міра стійности творів Гриневичевої, отсей глибокий слід, який вони в моїй памяти лишили. Тому лишаю на боці всяку поетику й методольоґію мистецтва, а до слова пускаю враження. — Не вжеж в літаратурі є щось важнійше від вражінь, які будяться в нашій душі під впливом літературних творів? — Літом 1917 року познайомився я з Катрею Гриневичевою особисто. Я їхав тоді над Золоту Липу і поступив до Ґмінду, де було також чимало збігців із близьких мені повітів. В ґмінденськім таборі працювала Катря Гриневичева. Не можу її портрету відділити від таборового тла. Залізна брама, з великим австрійським вірлом, грізним, як тї смоки, котрими Китайці страшили своїх ворогів. Коло брами парадна вулиця, гарні будинки, чистота, звичайно, як в Австрії бувало. На право школа і церква, а там, у долинці, тисячі, великі тисячі могил і могилок, хрестів і хрестиків, — табор мерців. Господи, як можна за такий короткий час так богато людий у землю загнати! Цеж боєвище! Пройшов я бій-поле під Горлицями, бачив від Сяну до Золотої Липи всіляких воєнних цвинтарів чимало, бував за Райном, коли там гуділи гармати, видав цвинтарі полонених, але нігде мені не було так сумно, як у Ґмінді. Це страшнійше ніж Лайпціґ, Ватерльо, Мадженга, Бородіно, ніж Горлиці й Мазурські болота. Чому? Бо скрізь там був грізний бог Арес і Палляс Атена, що фуріями женуть лицарів на муки і зусилля, на каліцтво й загибель, опянюючи, одурюючи, наркотизуючи свої жертви. Там: „або ти, або я, або ми обидва“. Там є гра, газард, там навіть у найгіршому моменті десь у тьмі сияє огник надії, — може ще, може? А коли й він загасне, то остається свідомість, що чоловік сповнив, як не людський, то дідьчий обовязок. А тут дітий, жінок і старців мордує війна хитро, підступно, подло. Опікуються ними, дають дах над головою, ложку страви вливають у рот, будують школу й церкву, а всеж таки вони вянуть, нидіють, чують, як живцем із бараків сунуться у воду, бо цвинтар на багні. Ця траґедія опянювала мене. Ніби сонний ходив я по тім страшним таборі. Балакав зі знайомими інтеліґентами й селянами, з таборовим парохом переглядав метрики, жахливі книги терпінь, дивився і слухав, але гадок зібрати не міг і не стало в мене мужеської відваги лишитися там і разом із другиму ратували останки українськоко життя на ґмінденськім багні. — Я поїхав до Бережан, а звідтам день перед катастрофою під Конюхами вернув до табору полонених у Вецлярі. І там не лизали меду. Але там терпіли мущини, — вояки, взяті в полон з мечем у руці, а не невинні мами й діти.... Тоді то, на тій тернистій ґмінденській дорозі, стрінувся я з Катрею Гриневичевою. Як сестра жалібниця ходила по таборі й добувала всіх сил, щоби на тім чорнім краєвиді показати хоч оден ясний промінь. Сонце світило, навіть гріло, але в ґмінденськім таборі „українських утікачів (?)“ було зимно, як у трупарні. Чулося, що ще трохи і весь він переміниться в одно велике костовище. І я здива вийти не міг, як авторка „Вікон“ і „Стрічі“, могла там так довго перебути. Може я добре й не знаю, але мені здається, що як раз там, у тім новім Дантовім пеклі, вона й перетворилася із „сецесийної“, як колись казали, поетки, в авторку великої української траґедії, траґедії української „Псіхе“ за час останньої війни. Там вона тую Псіхе пізнала, там навчилася говорити з нею мовою терпіння. Припадково попала мені в руки надрукована збірка ґмінденських малюнків Гриневичевої „Непоборні“. Аж тепер вона надрукована (давнійше годі було писати про твір у манускрипті), і я хочу поділитися вражіннями, які на мене та збірка зробила. Вона дає образ жахливої пожежі, не тільки тої, що її війна розпалила над нашим краєм, але й тої, що довго ще палити буде нас і наших нащадків всіми огнями болю, жалю, сорому і очищення. Це загальне враження збірки, котра дійсно палить, від котрої горячо робиться на серці, жар бє до голови. 22 образки, невеличкі, але важкі, ніби глави якоїсь епопеї горя. Зміст?... Хто питається про зміст „Inferno“? „Inferno“ Так і тут, — змістом пекло, котре переживав наш народ: — фізичне і психічне. Останнє гірше від першого. Не ми одні переживали його. Та наше було мабуть найстрашнійше. Може тому, що „наше“. А може й тому, що мабуть жаден з воюючих народів не був у такому важкому положенню, як наш. Кордони. Брат на брата іде. Всі нам вороги і всі дивляться на нас як на ворогів, або ще гірше, як на зрадників. Ми „меньше вартні“. З нами можна й гірше поводитися. З нами не стоїть наша держава, ніхто мучителів наших не потягне на суд. До того великий шмат нашої землі, це боєвище, маґлівниця, на котрій усіми старими й новими способами роздавлювали тіла й душі міліонів нашого народу. Якась апокаліптична колісниця торощить землю, людий, культуру. Її слід, це кров, мозок, кости, якась гидка сумішка, якась слизь матеріяльних і моральних елементів, плюгаві помиї з культурного глека, розбитого божевільною рукою. Нерон, Ґвельфи й Ґібеліни, Борджії, інквізиція, трийцятьлітна війна, Іван Грозний і Петро Великий скачуть собі до очий, плюють у лице, деруться за чуби, — загальне божевілля! Жаль, що земля не вміє говорити, що сухі гиляки скриплять незрозумілою мовою, що скелі плакати не годні. Людська мова втратила ціну для теперішного уха. Але грядуче ухо пильно ловитиме голоси минувшини, щоб зрозуміти її. Будучність зрозуміє теперішнє „Inferno“. До того зрозміння поможе книжка Гриневичевої. В ній мало літератури, а богато серця. Авторка стоїть на межі між людиною а літераткою, не пише на стрічки, не дбає, чи для нас у нас є Ноблів інститут, чи ще нема, чи модно вона пише, чи ні. Співає пісню душі. І тоді її пісня найкраща, бо нема чистійшого літературного джерела, як щирість. Там, де авторка шукає особливих, вищих акордів, — пісня знижує крила. Цілої війни обхопити годі. Гриневичева бере той шматок, що зветься „табор у Ґмінді“. Але не забуває шляхів, що провадять туди від нас. Тому то її герої виступають на широкій українській перспективі. Це здебільшого жінки, діти і старці. Молоді мущини на фронті. Про них балакають і за ними тужать у „Непоборних“. І тужать за рідним краєм. Це їх утрачений рай, а Ґмінд, для кого пекло, а для кого чистилище, в богатьох за несповнені гріхи. Гріх їх Гриневичева допускає до слова, як колись Марковичева. Ніяка писменницька мова не має тої сили кольоритности, аромм, що їх просте слово. „Мені жаль було, що я нічого не маю, ноги зівяли, як той дим стелюся, річку сліз сплакую із серця.... Млин пустивби сею водою“. („Дорога“). — Образи й порівнання це не прикраси, а психольоґічні викладники.

— А ти, маленька, як пишешся?

— Пишуся Доця Косик, село Незвище, повіт Городенка.

— Ти давно вийшла з кварантанни?

Буде три неділі.

А де ліпше, там, чи тут?

— Госпідку! Та на вольних бараках ліпше!

Мама де?

— „Злапана“ до Росії. Я з бабою приїхала.

— Зі шпиталю вертаєш?

— Ні, йно баба не мають мене чим погодувати.

— Богато вас дітий?

— Дуже небогато.

— Ну, кілько?

— А, пятеро.

(„Біля воріт“).

Як богато змісту в цій короткій розмові!

— Слідуюча!

— Щепківська Тацька з Космирина.

(Вона проста, чистенька, горда, як смерічка).

— Я не маю нікого. Тато убиті під Галичем, а маму в Космирині ґраната розірвала.

(По шкільний салі повіяло холодом)....

Сонце, о сонце!

Ляконізм посунений до останніх границь. Жаль різбить найпростійші слова.

— Як пішов за доски мій найменший, то слід за ним по шпиталях пропав. Чисто в лісі непрохідному з рук уронила!.... Три місяці шукала по паках, де його діли?

Аж приходжу в сороковий шпиталь. Картка над ліжком: „Федь Котимук“, — ніби моя дитина і не моя.... Стегна видно, скіра пооблізала.

Ти Федьо звешся? — Ти Федуньо? — говорю.

А воно останній дух переводить, — Я Федь.... Ка-ли-нюк....

Ще раз грудьми стрепенуло і роззявилося....

О, як безконечно змаліла ти, Ніобо!

Замість грецької маємо їх своїх богато!

Гриневичева різьбить ті українські Ніоби не з мармору, а з керванника. Терплять терпіннєм Йова, боронять дітий, як львиці, нема такої жертви, до якої не булиб спосібні, а коли нічо не помагає — божеволіють, мстяться, камяніють з болю, шлючи в свій рідний край останній тривожний приказ: „Сокотіть діток, мами, сокотіть!“. Не знаю, чи є в якій книжці більше материнської траґедії, як у книжці Гриневичевої. І діточої мабуть теж нігде більше нема. Вона тим сильнійше вражає читача, що Гриневичева лишає дітий дітьми. Вони переходять крізь пекло, терплять страшні муки, а не затрачують діточої охоти жити й тішитися життєм. Як стебелинки чіпаються зошита записаного, сміються до сонця і голодні, голі, хорі „Воротаря“ на майдані виводять. Богато тих українських сиріт, що їх мами на Вальтерсгофах мерли на холеру, а батьки гинули від італійської чи мадярської кулі, коли не на галузях яблуний перед вікнами власних хат, побачите в „Непоборних!“

„Сокотіть українських дітий, сокотіть!“....

А дівоцьке горе?

І його тут чимало. Інвазія, бої, утеча, дорога, таборові гієни.... чимало етапів терпіння!

Важкий зміст „Непоборних!“ Не стає сил двигнути його зразу. А кинути годі. Тягне, як пропасть....

Це пропасть терпіння. В тій пропасти терплять мученики наші. Гриневичева над їх головами запалила семибарвну веселку, в котрій не бракує краски надії.

Надії, що ті терпіння не пропадуть марне, що прийде час історичноко розрахунку. Народ, що витерпів стільки, не згине. Це каже нам „Параска Гоголь“.

Не крачте галки під чужим небом, соловій дзвінкої співає!“

Богато варті ці чудові слова. Читаючи їх забуваєш про всякі літературні напрями і про теорії критичні. Рад тільки подякувати авторці за її великий труд. Будь написані її „Непоборні“ щасливійшою в Бога мовою, ніж наша, вона дісталаб мирову нагороду Нобля.

Богдан Лепкий

**Записки Чина св. Василія Великого.** Том І. Вип. 1, 2—3, Жовква 1924—1925, 416 стор. — В новійших часах нераз роблено закид нашому духовенству, що мало цікавиться історією української церкви, а ще менше минулим свого власного стану, що відгравав таку важку ролю в нашім національнім життю. І справді по світлої памяти історикахсвящениках, як Гарасевич, Петрушевич, Малиновський, Добрянський, Пелеш серед живучого покоління не богато можна вказати дослідників минувшини. Коли на инших землях України православне духовенство пильно заходилося коло історії церкви і зібрало масу цінного історичного матеріялу, в Галичині поле церковної історії від років лежить відлогом. Се тим більше прикро, бо Галичина одинока може дати історію греко-католицької церкви і ніхто її в сім обовязку не заступить. Але тепер маємо враженнє, що річи ідуть до ліпшого. На історію нашої церкви звертає увагу Богословське Товариство у своїй „Богословії“, церковній минувшині присвячені також *Записки Чина св. Василія В*, які щойно почали виходити. Два перші випуски нового видавництва приносять матеріял обильний і поважний. В першім випуску є вступна стаття редактора о. Йосифа Скрутня, в якій пояснено ціль і програму видавництва. „Записки“ мають служити передовсім історії Чина св. Василія В. і мають публікувати матеріяли до освітлення діяльности Василіян в минувшині і теперішности. У спеціяльнім перегляді вичислено такі жерела: 1. буллі і декрети Ап. Престола, 2. грамоти і привілеї для Чина, 3. списки капітул, 4. акти візитацій, 5. протоколи консульт, 6. інвентарі монастирів; 9. листи, письма і ин. записки. Дальше входять туди наукові і літературні збірники, шкільні виклади, проповіди, вірші і ин., взагалі всі матеріяли, що характеризують діяльність Чина СВВ. У кождім випуску „Записок“ мають бути чотири відділи: 1. студії, статті, нариси і оріґінальні дописи, 2. матеріяли до історії Чина, 3, miscellanea, що містять дрібні матеріяли, 4. бібліографія. В першім випуску є статті: о. *П. Теодоровича,* Св. Василій В., образ його духової появи, і Др. *П. Гординьского* кілька духовних пісень і з рукописного співаника пог. XIX ст. У відділі матеріялів: Вел. Рутського Правила для монахів Чина СВВ. (подав о. *Гр. Кинах);* Причинки до актів розпізнання мощів св. Йосафата; „Синопсисъ“ плісняськопідгорецького монастира — невидана дотепер інтересна монастирська хроніка, Життєписи Василіян зі збірника митрополита Л. Кишки — цінне жерело до історії церкви і культури XVII в. і початку XVIII в. (всі наведені матеріяли з замітками о. *Й. Скрутня*). З дрібнійших заміток інтересні причинки Др. *В. Щурата:* Довкола намогильного каменя Івана Федорова; о. *Й. Скрутня:* Рідка памятка по св. Йосафаті — омофор, нарукавниця і реліквіяр св. Йосафата, що переховуються в монастирі Реформатів у Перемишли і ин. Врешті слідує бібліоґрафія. Другий, подвійний випуск розпочинає стаття о. *Й. Скрутня.* Бібліотека львівських Василіян. Початки книгозбору монастиря св. Онуфрія можна прослідити до XVI в., з пізнійших часів є доволі ши-

рокий матеріял про зріст бібліотеки. Бібліотека має великий рукописний відділ, в який входять: 1. словянсько-українські і чужі рукописи загального характеру, найбільше церковного змісту, 2. матеріяли до історії Чина СВВ., в першій мірі хроніки, 3. акти ріжного змісту, 4. переписка, систематичний опис бібліотеки п. з. Рукописи бібліотеки монастира ЧСВВ. у Львові розпочав Др. *Я. Гординський*. *М. Возняк* дав статтю з поля української духовної вірші. З матеріялів є о. *Г. Кинаха* Монаший собор в Мукачеві 1749 в. і зі спадщини дра *І. Франка* Василіяни в Турську; о. *Й. Скрутня* Перший життєпис св. Йосафата і Монастирські записки про надгробний камінь І. Федорова, продовження статтей з першого випуска та бібліографія. „Записки Чина СВВ.“ відразу здобувають собі визначне місце серед українських історичних часописів так добором матеріялу, як і солідним науковим виданнєм. Василіянський Чин мав в нашій минувшині велике значіннє — і в перших часах християнства як перший сівач духової культури, і пізнійше довгі часи своєю місійною діяльністю, школами і видавництвами. Приготовленнє історії Василіян се важне культурне діло, що принесе богато нового для оцінки нашого минулого. „Запискам ЧСВВ.“ треба побажати гарного розвитку і поширення. Бажано булоб, щоби й світське духовенство взяло собі приклад з Василіян та створило і собі подібне історичне видавництво.

І. Крипякевич.



## З радянської України.

УКРАЇНІЗАЦІЯ червоної армії поступає вперед. На третій партійній конференції військових спеціялістів, що відбулася в Харкові, заявив Затонський про українізацію червоної армії таке: „На Україні три четвертини армії складають Українці. Тому треба рішучо перевести українізацію її командного і політичного складу. Тепер українізовано в цілости вже дві дивізії. В найблизчому часі закінчиться українізація ще двох дивізій“. Затонський твердить, що в тому відношенню, себто що до українізації, в армії не дармують, і має надію, що вона буде переведена в цілости. Се вимагає тільки якогось часу.

КИЇВСЬКИЙ ЯРМАРОК, про який ми вже писали, закінчився. Він мав гарні успіхи. Односторонний ярмарковий оборот дійшов до 71 міліонів карбованців, а двосторонних до 142 міліонів. Заключено великі умови на ріжні товари, головно хемічні й на цукор. Зложено також цілий ряд ріжних умов на вивіз сирівця, на загальну суму 5 міліонів карбованців, та на вивіз яєць. Із заграниці привезено до Києва 150 ваґонів мануфактури. В часі ярмарку відбулись в Києві два всеукраїнські зїзди: біржевий і торговельний. Київські ґазети пишуть, що ярмарок відбувся дуже жваво та створив підвалини під дальший розвиток.

МИКОЛА САДОВСЬКИЙ, відомий український артист і б. директор українського театру у Львові, вернув на Рад. Україну і брав участь у виставі „Ревізор“. В Харкові витали одного з найкращих українських артистів з великим одушевленням.

## З ПОЛЬЩІ І ПРО ПОЛЬЩУ.

ПОЛОЖЕННЯ Польщі, господарське й політичне дуже важке. Таких прикрих хвиль — як признають польські ґазети — держава ще не переживала. Безробіття поширюється й прибирає щораз то більше застрашаючі форми. Вслід за тим йдуть демонстрації невдоволених, які в деяких місцевостях мали навіть кровавий перебіг. До того всего прилучилася ще в останніх днях урядова кріза. Ходило о устійнення т. зв. санаційної програми. Ся програма мала уздоровити підкопані фінанси. Міністер скарбу Здзєховскі виробив санаційний плян, але він не всім подобався. Соціялістична партія, що належала до коаліції, видвигнула свої домагання, які знову не подобалися иншим партіям. Тому соціялісти виступили з коаліції, кажучи, що під сю пору не можуть на себе брати такої великої відповідальности за державні справи. Отже до згоди не прийшло і премєр Скшиньскі відбув нараду з коаліційними ґрупами, що остали в уряді, на якій заявив, що зголосить уступлення цілого кабінету. Він удався негайно до Бельведеру і вручив просьбу о димісію уряду. Президент, по півторагодинній розмові зі Скшиньским, рішив не прийняти димісії. Після того скликано надзвичайне засідання ради міністрів, яка піддалася тому рішенню. Вслід за тим давний уряд остався на своїм становищи. Президент не згодився на уступлення кабінету, бо хоче, щоби Польща не опинилася без уряду, коли досі неухвалена ще буджетова провізорія на місяць травень. Колиб уряд тепер уступив, то урядники і військо не дісталиби на першого платень, а се моглоби дуже некорисно відбитися на державі. Президент поручив Скшиньскому відбудувати коаліцію, якаб обіймала і польську партію соціялістичну, згодився також на поширення коаліції. Чи се вдасться Скшиньскому, — на разі не знати. Припускають, що скорше ні, як так, бо соціялісти мабуть не схотять вступити до уряду. Що більше, вони заповіли вже, що перейдуть до найострійщої опозиції. Колиб се сталося, то польський уряд переживатиме небавом нову крізу. — Президент запросив до Бельведеру на нараду маршалка Пілсудского, премєра Скшиньского і міністра для військових справ Желіґовского. У Варшаві поширилася поголоска, що Пілсудскі, на випадок уступлення уряду, має стати диктатором. Польські монархістичні кола аґітують знову за покликанням анґлійського князя Йорку на польський престол. Монархісти думають, що коли анґлійський князь стане королем Польщі, то він відразу витягне державу з того важкого положення, в якім вона опинилася.

ПРОТЯГОМ МАРТА грошевий обіг збільшився з 791.7 міліонів на 815 міліонів. І так обіг білєтів Банку Польського збільшився з 376.9 до 389.4 міліонів золотих, а обіг скарбових білєтів і більону збільшився з 414.8 до 425.8 міліонів золотих. В тій останній сумі переважають здавкові 2- і 5-золотові білєти, разом на 284.5 міліонів золотих, вартість срібних монет виносила 88 міліонів, а ніклевого і бронзового більону 53.4 міліонів золотих. З того виходить, що Польща має тепер дві валюти, з яких одна, білєти Банку Польського має покриття, друга (скарбові білєти і більон) — ні. Під цю пору скарбові білєти без покриття перевисшають обіг білєтів Банку Польського.

ПРОЦЕС в справі Ліндого і товаришів, про який ми писали в попереднім числі, скінчився. Суд оголосив вирок, на основі якого обжалованого Бауа засуджено на 2 і пів року тюрми з позбавленням усіх прав, а Гриневіча на оден рік тюрми. Що до Ліндого, якого застрілив серджант Чмєлєвскі, суд ствердив його вину. Кромі сього Бау має звернути Почтовій Касі Ощадности рівновартість 25.940 долярів, а Лінде мав звернути 1,427.503 золотих враз з процентами.

## Що чувати в світі.

СОЮЗ НАРОДІВ після останнього невдалого засідання пережив мабуть нову невдачу з конференцією в справі розоруження. Ся конференція, о скільки взагалі буде скликана, мабуть до нічого не доведе, бо майже всі европейські держави, замісць розоружитися, поспішно зброяться. Европу огорнув знову якийсь воєнний шал, котрий може довести до нового розливу крови. В такій хвилі тяжко говорити про розоруження. — Тепер займається Союз Народів справою т. зв. національних меншостей. Недавно був у Варшаві член Секретаріяту Союзу Народів і керманич його секції для справ національних меншостей Ерік Кольбан. Він зацікавився дуже життєм-буттєм Українців під Польщею з приводу зажалень, які вносить до Союзу Українське Національно-Демократичне Обєднання (УНДО). Секретар Обєднання п. Володимир Целевич відбув з Кольбаном тригодинну конференцію, в якій докладно, на основі цифр доказав правдивість тих зажалень. Особлившу увагу звернув він на українське шкільництво під Польщею. Підчас розмови сказав Кольбан, що Поляки закидають Українцям нельояльність у відношенню до польської держави і тим виправдують свою протиукраїнську політику. На те заявив представник УНДО, що „Українці платять податки і дають рекрута, отже мають повне право вимагати, щоби та держава, супроти якої український нарід сповнює наложені на нього, нераз понад сили (як нпр. податки), обовязки, сповнила й свої обовязки у відношенню до української людности. Щож торкається любови, якої вимагають від Українців за знищення шкільництва і т. и., то це — зовсім зрозуміло — булоби наскрізь протиприродним явищем“ („Діло“ ч. 86). У представника Союзу Народів були теж українські посли під проводом голови Українського Соймового Клюбу, Сергія Козицького.

БОЛЬШЕВИКИ, як ми вже нераз писали, орґанізують живо червону армію. Щоби скріпити її боєздатність, вони її націоналізували. Мало того. В останніх часах приступили большевики до орґанізації чужоземних відділів, званих „червоними леґіями“, які мають бути ужиті як передна сторожа в найблизчій війні. Збірні табори тих нових військових формацій находяться в Тулі, Пермі і Оренбурзі. Там згромаджено під сю пору понад 12 тисяч леґіонерів: Поляків, Чехів, Румунів, Лотишів, Естонців, Мадярів і Німців. Кожда національність творить самостійні національні баталіони, які з часом будуть поширені до дивізій. Українці з Галичини, або як їх там називають „Галичане“ творять зовсім відрубні червоні леґії, і є виключно під проводом офіцирів давної австрійської і бувшої галицької армії. Чинну участь в тій акції бере м. и. атаман У. С. С. Гриць Коссак, котрий недавно переїхав на Рад. Україну. Галицька червона леґія складається поки що з двох самостійних бриґад. Не меншу увагу звертають большевики на польську леґію, якої командантом є б. польський офіцер Ґаєвіч. Цікаве, що польська леґія має таке саме узброєння (такі самі кріси) як польська армія. Самостійні леґії творять також Лотиші й Естонці. Кромі тих, так сказатиб, европейських червоних леґій, орґанізують большевики в Оренбурзі „азійські червоні леґії“, зложені з ріжних магомеданських племен. В найблизчих часах мають бути основані подібні леґії, зложені з Індійців, Японців і Китайців. Досі зорґанізовано три дивізії магомеданської кавалерії. Два баталіони магомеданської піхоти вислали вже большевики на границю з Афґаністаном. Ґазети пишуть, що на орґанізацію чужоземних леґій ухвалив Комітерн окремі й то дуже високі суми грошей. Тим пояснюється факт, що „червоні леґіонери“, мужва й старшина, під кождим оглядом знаменито заосмотрена, і їм поводиться далеко краще, як жовнірам і старшинам червоної армії. Яку ціль мають большевики, орґанізуючи червоні леґії — не важко догадатися. Вони все ще думають про викликання большевицької революції, як не світової, то бодай в краях, що межують з Совітами, а тоді ті національні леґії малиб поле до попису. Найкращим доказом, що большевики думають про таку революцію, є їх нова політика в справі т. зв. національних меншостей. В місяци серпні скликують вони великий конґрес національних меншостей, який має вибрати постійну „раду“ з осідком у Відні або Москві, про що ми вже писали. Тепер можемо подати обширнійші інформації про сю справу. Всесвітна війна, а зглядно мирові договори по війні, вчинили, що побідні держави поширили своє панування на чужонаціональні землі. Там повстали т. зв. „національні „меншости“, хоч вони густочасто творять подавляючу національну більшість, особливо в деяких краях. Уряди держав, що мають такі „національні меншости“, ведуть супроти них зовсім хибну політику — політику гнету й винародовлення. Се приневолює ті „меншости“ станути до оборони своїх прав. А большевики, треба се признати, зрозуміли значіння доброї політики супроти других народів і — хоч як їм не було це в смак — створили чотири рівноправні ренублики: 1) Російську федераційну республику, зложену ще з 22 республик і автономних областей, 2) Закавкаську федерацію, зложену з 5 самостійних републик, 3) Українську Радянську республику і 4) Білоруську республику. Всі вони живуть своїм власним життєм, бодай на культурнім полі. Також малі національні меншости мають в тих републиках повні права до культурного розвитку. І тим хотять большевики воювати проти других держав, де великі „національні меншости“ позбавлені найконечнійших прав до життя. Се використовують большевики й хотять стати оборонцями всіх пригнетених і позбавлених прав народів. Се й ціль майбутнього конґресу. Очивидно трудно припустити, щоби большевики се робили з надмірної любови до тих „меншостей“. Ні. Вони хотять зєднати собі межуючі з Совітами народи, щоби відтак при їх помочи прискорити большевицьку революцію в тих державах, в яких сі невдоволені „меншости“ живуть. Треба признати, що большевики придумали се дуже хитро. Вони бажають також виступити перед світом як оборонці всіх покривджених народів. Тим самим вони приневолюють ріжні держави зайнятися своїми „меншостями“, щоби відтягнути їх очи від східного сусіда, що хоче стати їх оборонцем. Колиж вони сего не зроблять, то пропаґанда большевиків не може остатися без наслідків. А на ті наслідки большевики саме числять. — Большевицька революційна воєнна рада ухвалила дуже великі кредити на реорґанізацію воєнної фльоти і на перебудову твердинь на Балтійськім морю. В Кронштаді йде горячкова праця над будовою корабельних варстатів. Там будують большевики 25 підводних суден найновійшої моди. Самі варстати на підводні судна коштували понад 5 міліонів золотих рублів. Воєнні приготовання большевиків на морю мають забезпечити їх перед можливим нападом анґлійських кораблів на Лєнінград. З того всего бачимо, що большевики зовсім не думають про мир.

ФРАНЦІЯ веде дальше переговори з большевиками. В деяких справах вже осягнено порозуміння. Найбільше трудною до розвязання є справа господарських кредитів для радянських республик. Плянується такий вихід: Французькі товариства дадуть Совітам кредит на 11 або 12 процент, а за те дістануть ріжні концесії м. и. нафтову. З тих процентів 4 або 5 буде відтягнено на покриття процентів давних російських довгів Франції. Положення Франції важке. З того приводу вона старалася всіми силами заключити мир з провідником мароканських повстанців Абд-ель-Крімом. В переговорах взяли участь представники Франції та Еспанії. Франція повставила домагання, 1) щоби переговори відбувалися з усіми племенами, а не виключно з представниками Абд-ель-Кріма, 2) щоби перервано воєнні операції і забезпечено себе від можливих нападів і 3) і щоби Абд-ель-Крім опустив область Ріффенів. Натомісць Абд-ель-Крім домагається признання Ріффенам власного уряду і цілковитої незалежности, або по крайній мірі широкої автономії. Чи прийде до заключення мира, — покаже будучність. Делєґати Ріффенів відкинули домагання Франції і Еспанії. Супроти того французький уряд мусітиме піти на уступки, бо в противнім разі розгориться знову так важка для Франції війна.

НА МАДЯРЩИНІ ще не вмовкла справа фальшівництва французьких грошей. Множаться докази, що президент міністрів знав про це фальшівництво. Недавно ґраф Палявічіні прилюдно закинув це премієрови. А зробив він це не в соймі, але прилюдно на зборах, домагаючись, щоб премієр запізвав його до суду за клевету. Та мабуть Палявічіні має такі незбиті докази вини премієра, що він не важився заскаржити Палявічінія до суду в приписанім законом речинці 6 тижнів. Так отже на Мадярщині виновниками фальшівництва є тепер найвище поставлені люди, від премієра і полевого епископа почавши в долину. Хомишинівська ґазета „Нова Зоря“ недавно дуже обурювалася, що про фальшівництво Мадярів пишуть тільки жидівські ґазети, а українські ґазети не повинні цего робити, бо Мадяри є „католіки“. Ну, ну! галицькі Українці знають добре тих „католіків“, бо вони наших людей вішали гірш дикунів. Наші люде бачили всяку дич з Азії (в російській і турецькій армії, які переходили через наші села), але ті дикуни не були такими варварами, як мадярські „католіки“. Від таких „католіків“ сохрани нас, Господи.

В ГРЕЦІЇ обняв владу нововибраний президент республики Панґальос. Він зложив вже присягу вірности републиці. При тій нагоді оголосив амнестію і позволив вернути до Атен усім бувшим грецьким міністрам, засланих на остров Санторіні. Всіх політичних вязнів, як також орґанізаторів останнього військового бунту в Сальоніках випущено з тюрми. Новий президент хоче звязатися з Італією і разом з нею кинутися на Туреччину.

ТУРЕЧЧИНА оголосила мобілізацію людности від 19—25 літ. Ціла турецька армія зібрала коло Смирни і голова до боротьби. Причиною сього є намір Італії враз Грецією висадити свої війська в Малій Азії. Турецький уряд є рішений відперти силою всякий замах на турецькі землі — як голосить урядовий комунікат.

ЮГОСЛАВІА перебула нову урядову крізу. Кабінет Узоновича уступив. Король підписав димісію і затвердив новий кабінет тогожсамого Узоновича. З кабінету уступив Стефан Радіч, а на його місце прийшов Гріфуновіч. З уряду виступили також Павло Радіч і Краяч, а їх місця зайняли тимчасово два инші члени Радічевої ґрупи. Новий уряд має продовжати політику давного.

## ВСЯЧИНА

**Зі Святами Воскресення Христового шлемо нашим співробітникам, передплатникам, читачам і прихильникам щирі побажання веселих і щасливих свят. Христос воскрес!**

**Перестерога!** По деяких повітах тягаються колектанти, які збирають датки на **гр. кат. церков** в Цвіржи (Twierdza) пов. Мостиска. Отже це обманці, бо уряд парохіяльний в Цвіржи нічо не знає про таких колектантів бо не висилав їх. Тому треба таких колектантів відправити з нічим як обманців.



**Гроші:** амер. доляр 10·10, канад. доляр 9·75, чеська корона 0.25.

## Новинки.

**В селі Вітовси** коло Пйотркова помер 75 літний селянин Станислав Дурскі і мав саме відбутися похорон. Зійшлися люди і вичікували процесії і священика в хаті небіщика. Аж тут несподівано мертвець рушив рукою і намагався сісти. Боязливі кинулись втікати. Тільки деякі сміливіщі господарі переконались, що Станислав Дурскі жиє і здивовано дивиться, що коло него діється. Післали зараз по лікаря і він ствердив, що Станислав Дурскі здоровий і буде ще жити. Його смерть була оманою, бо він запав тільки в глибокий сон (летарґ).

## НАДІСЛАНЕ.

**Православні Богослуження** відбудуться в днях 28, 29, 30 квітня і 1, 2, 3 травня в домі ч. 34 при ул. Баштовій на котрі православних еміґрантів і всіх вірних запрошує Комітет.

---

**До заміни** підгірська парохія, Перем. епар., здорова околиця, одна нова церков, хата простора, нова, стація жел. і почта в місци — за парохію коло Самбора, Дрогобича, Перемишля, Мостиск. Зголошення під „Парохія“ до адмін. „Укр. Гол.“

---

**Вдова,** емеритка пошукує посади господині, у самітного мужчини, охотно на селі. Адрес К. Володовска в Завадці Калуш.

---



За Редакцію відповідає Степан Навроцький.

З друкарні Кнолєра і Сина в Перемишлі.